

Det här verket är upphovrättskyddat enligt *Lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk*. Det har digitaliserats med stöd av Kap. 1, 16 § första stycket p 1, för forskningsändamål, och får inte spridas vidare till allmänheten utan upphovsrättsinnehavarens medgivande.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work is protected by Swedish Copyright Law (*Lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk*). It has been digitized with support of Kap. 1, 16 § första stycket p 1, for scientific purpose, and may no be disseminated to the public without consent of the copyright holder.

All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

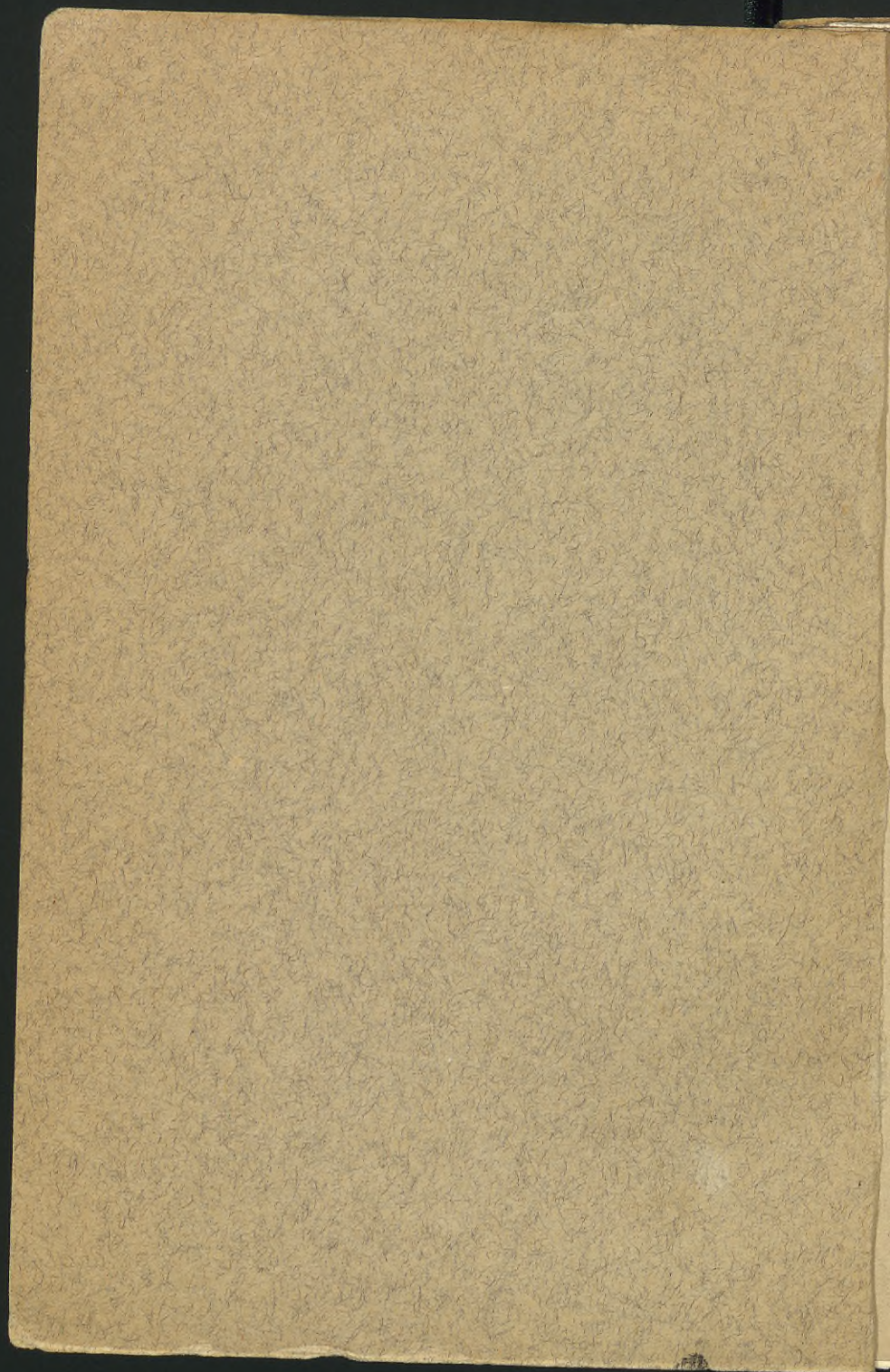
(ER)FILOS.

Skeland, V.

Båge och Lyra.

1912.

Pa. 3 Filos.

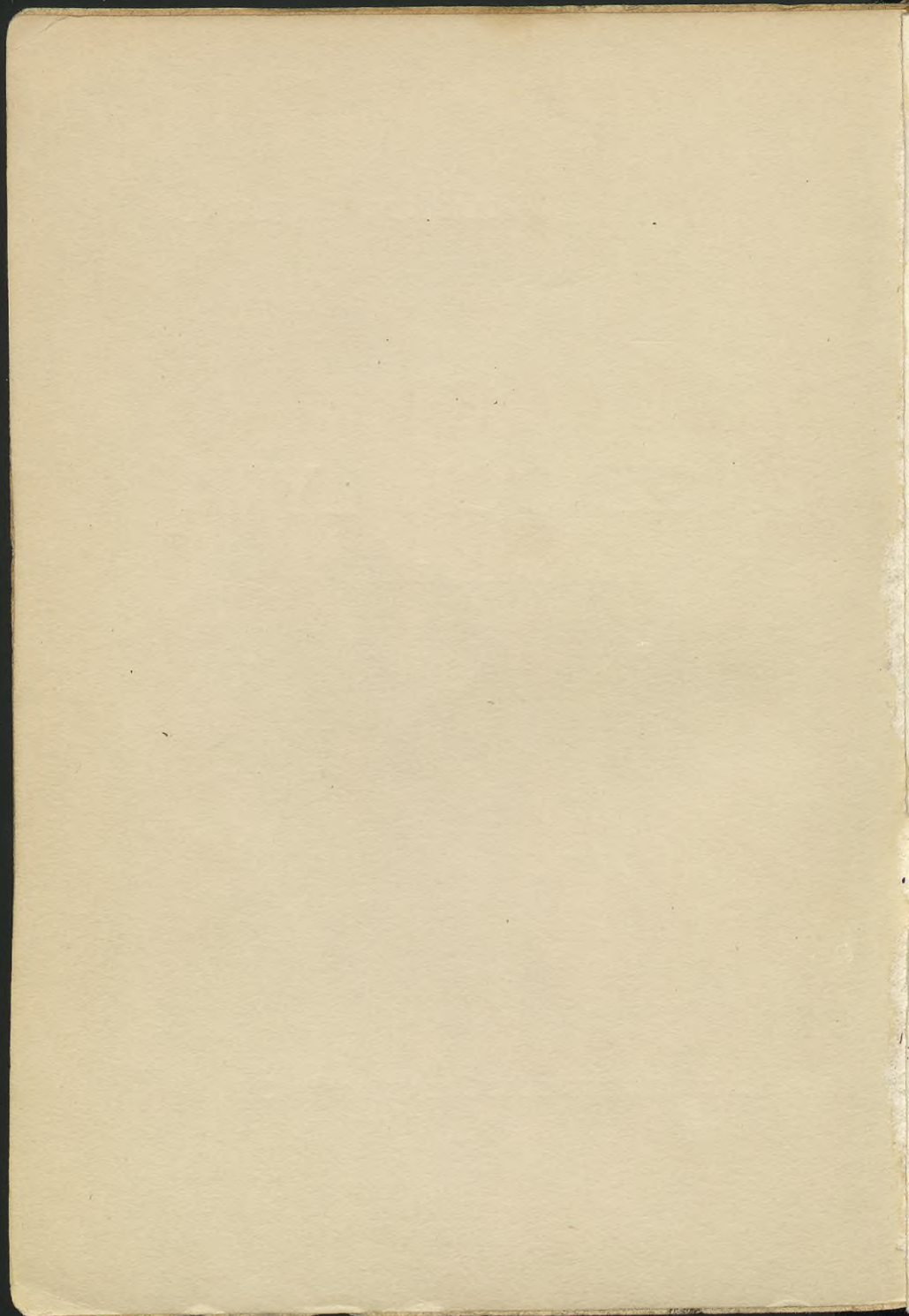
VILHELM EKELUND

BÅGE OCH LYRA

AFORISMER

FRAMTIDENS BOKFÖRLAG, MALMÖ

BÅGE OCH LYRA

AFORISMER

AF

VILHELM EKELUND

FRAMTIDENS BOKFÖRLAG, MALMÖ

MALMÖ
TRYCKERI-A.-B. FRAMTIDEN
1912

» Våra krafter äro större än vår goda vilja att
bruka dem.» (La Rochefoucauld.)

— Världen är rik på goda, starka ord, patent-
osviktiga anvisningar till makt, storhet, höjd. Men
folk som ta dessa anvisningar på allvar, förtvif-
ladt allvar nämligen — det folket var till dato det
sällsyntaste i världen. Och vore det icke så säll-
synt som det är, skulle det för länge sen kan-
hända ha vuxit upp en ras, hvilken af äckel öfver
det storas *vanlighet* kommit till upptäckter af kraf-
ter i det mänskliga sinnet, hvarom nu icke den
djärfvaste djärfves drömma.

»Människan vore allsmäktig, om hon kunde vara
förtviflad alltid», säger Leopardi. Men betyder
det verkligen något annat att vara människa än
detta: vara förtviflad! Blifva allsmäktigt förtviflad
— fanns det någonsin en annan väg *upp* för mänsk-
ligheten! Hvad var hemligheten med de flesta stora
människor? Att deras förtviflan *räckt till*, att den

icke var bara en momentan, en öfvergående för-
mörkelse såsom hos genomsnittsnaturen; att äfven
deras lycka var i grunden förtviflan.

*

I en god stund kan det hända, att du ser lifvet
i ögonen på det rätta förälskade sättet, och du
får veta — det rätta. Inrikta allt i din tillvaro
på att få upplefva detta oftare, oftare.

Vackra skyar —, vill du att de skola fröjda din
själ, sörj då för att ditt bröst är friskt, rent, öppet
likt himlahvalfvet för deras färd, deras färgers sken.
Må din inre horisont hvarje dag stå betecknad
med symboler af det härliga.

Små försakelser, disciplin i hvardagliga ting, nyc-
ker, vanor, härdning i småsaker — sådant är huf-
vudbetingelser för all eldighet. »Disciplinen är
segrarnes moder», sade Lassalles vän Franz Zieg-
ler. — Hvad är det härligas modersköte? *Förtä-
rande kärlek* — till alla svårigheter, alla hinder,
alla vidrigheter. Hvad de andra, de bekväma,
kalla lätt och ljust är bara tjocka grumset mot den
fina lysande himlen öfver honom som riktar sitt
lifspathos på detta. — Den som vänjer sig konse-
kvent vid en uppfattning af tillvaron, enligt hvil-
ken det negativa är lika nödvändigt för lyckan och

styrkan som syret för lungorna, bör fort nog ha gjort upp räkningen en gång för alla med all banalitet, faddhet, tomhet. Världens banalitet — ignorera den, betrakta den som en stimulus; som den eviga kraftkälla, hvilken outhärligt strömmar till din ande, eggande, eldig, styrkande. Lifvet kunde ej skänka dig något bättre. Det andra för de andre.

*

Det är en djupt befriande känsla i att ha erfårit lifvet som en outhärligt meningslös grymhet. Din framtid ställes inför ett antingen — eller. *Glömma* är nästan omöjligt. Nästan. Men utan att kunna glömma måste du omkomma. Din tillvaro befinner sig ständigt öfver afgrunden. Du har anledning — i sanning — att vara stark och klar i känsla och tanke. Af det öfverkänsliga hjärtat kan du erfara det riktiga. Det svagas kännetecken: att det saknar befrielsemakt. Endast det förnuftiga, ljusa är välgörande för hjärtat. Ju mer kval i ditt lif, desto säkrare din urskilningskraft i detta. Kompensation! — Lyssna till ditt hjärtas hemligaste trånad, gif akt på de osynliga vägtecknen under den lyckliga färden. Ditt tyranniska hjärta hungrar efter det *riktiga*, kan ej mättas med annat.

*

Naturen, den mänskliga skönheten kan man uppfatta som symboler, anvisningar till det ethiskt sköna. Hafvet och bergen, träd, skyar och vindar —: vänner och lärare. Till hvarje moment af det fysiskt sköna måste man finna ett motsvarighetsmoment i den ethiska skönhetsvärlden. Hvarje fysiskt skönhetsmoment har ett »outsägligt» speciellt, som måste kunna tydas.

*

Denna vibration genom hela mitt väsen, den ljufva vibrationen vid tankens nedstörtande i det sköna — den kan utsträckas som ett gudomligt solsken öfver lifvet i dess helhet —, ingen ögonblickets »inspiration» detta! — öfver grått och ljust, styng och nöd; ja t. o. m. öfver det svartaste: öfver tron på sitt lifsödes lumpenhet och banalitet.

*

Andras »mening» om dig. Låt ditt lif uppgå i det sköna. Detta är göra meningarna meningslösa. Andras mening! Det står dig fritt hvarje ögonblick att öfverskölja det, undanskölja det som en glittrande stormvåg sköljer väck en rutton fisk från en sten i hafsstranden.

*

Det sköna är det viljetändande. Detta är den ästetik som är den eviga, den enda som någonsin ledt till det stora. Och den vanliga belletristiken syns ha till uppgift att *släcka* i viljan!

Det skönas sorg: man torde knappt kunna formulera bättre den moderna poesiers hela innehåll än så. Det djupaste och starkaste strömmade alltid hän till detta ofruktbara haf. *Det skönas stolthet*: ett nytt haf?

*

Mer än andra människor har den förälskade omsorg om sitt yttre, kläder, hållning, tal o. s. v.

Den rätt förälskade säger väl också till sig själf: Hur måste jag rikta min vilja och mitt lifspathos med anledning af att det gudomliga finnes till — det gudomliga som jag älskar? Måste ej min ande dagligen bada i glans; måste ej mina ögon ha druckit eviga skönhetssyner för att våga möta blicken ur Eros' ögon? Hvilka tankar måste behärska mig —, att jag må kunna möta ljuset i hans blick? Hur måste jag ej skarpsynt granska hvarje vrå af mitt väsen för att kunna möta guden med stark, glad blick. Ingen dag kan jag tillbringa utan fruktan — fruktan att icke vara ren; ingen dag utan blixtljust flammande begär efter mitt adliga verkliga själf.

*

Att den moderna erotiska poesien består utslutande af sentimentsbagateller är betecknande för det moderna skönhetsinnet. Medan det sköna, erotiskt omfattadt, för antikens människa innebar den kraftigaste appell till alla icke-sentimentala makter i hans väsen.

Hvad var de högste männens lif i Hellas annat än — kampen om ungdomen! Kampen om att befrukta andarne, de adligaste, stoltaste. Detta den grekiske Eros.

*

Hvad är kärlek utan bragden! Endast den tappre har rätt att älska. Honom välsignar Eros. —

Kärlek sviker, kärlek är skör som glas. Väl den som kan säga, när han förlorade allt: min stjärna skall brinna öfver ditt hufvud!

*

Det mänskligt adliga är det enda som lönar mödan att sysselsätta sin tanke med. Hur få människor som veta om lifvets violdoft... Hvad är verkligt lefva annat än vilja det gudomliga, vilja det i vaka och sömn, i grå frusna dagar och i gyllene ljusa, i hälsa och sjukdom, i storm och frid, i nöd och ro. Hvad är verkligt lefva annat

än alltid äga i själen en väldoftande rymd, genombrusad af vilja till det sköna.

Det skönas skönhet är ett doft, som endast kan fastna på den entusiastiska tankens vinge. Att blifva verkligt lefvande: komma till att känna sitt väsen alltid öfverduggadt af osynligt-ogripbart skönhetsdoft.

*

Det flyktiga skönhetsintrycket är det mäktigaste. Tydlighet och noggrannhet af det sköna äro betingade af flyktighet. Närhet och upprepning förringa vanligen själens konceptionskraft och afstrubba dess synstyrka. I det flyktigaste är det adliga verkliga. Det verkliga är som en hägring — men ingen bedräglig. En hägring, flödande af styrka för anden; en hägring som gör ditt hjärta till sol.

Lifvets rikaste maktkälla vore en rätt skönhetsgirighet. Kvalets besegring vore fullkomnad.

*

Hur skildrar man det vackra? Genom att säga, hur den mänskliga viljan bör rikta sig, med hänsyn till att det vackra finnes.

Det vackra som beteckning, anvisning om det

riktiga —: en verklig ästhetik borde uteslutande gå ut på tydningen af detta.

Ett vackert knä, en korintisk kolonn ge mig anvisning om den rätta lifsstämningen.

*

Lifsledans dämoner —, kanske skall du aldrig komma därhän, att du mäktar göra ditt lif till ett ointagligt fäste för dem... Kanske skall det alltid komma stunder, då lifvet med alla oersättliga förluster reser sig inför din syn lik en järnsvart, meningslös mur af grymhet; stunder då minnena af din enthusiasm, ditt trots, din ljuskärlek stå omkring dig som dödsfallar. Du måste rygga — och ändå värja dig...

Du sjönk ned i en svart vågdalsbotten, och minnet går ej att utplåna ur själen.

Det finns stunder, då den starkaste är värnlös mot lifvets platthet — som en spindelväf mot ett stenregn. Dock, äfven om det visar sig att lifsleda är outrotlig, är det likväl mening med att ej desto mindre sträfva till det ljusa. Det är knappt möjligt annat än att detta till sist måste äfven åt den ytterliga förmörkelsen förläna vissa lisande toner... tröstande ljusdallringar i kaos. Förmörkelsen som drabbar dig under obekymrad hängifvenhet åt styrkan är dock till väsensart ej alldeles

densamma som den som öfverraskar dig under förströddhet och tvifvelstider. Det sköna bar net Idealet sofver lugnt i din själ; vaknar igen med daggfriskt öga. —

Må man ej vara tacksam att illusionen är så stark som den är i allt som rör det smärtsamma i lifvet; är det ej ett godt att vara tillräckligt ofilosofisk för att icke inse det dåraktiga i att lida? Den som dyrkar det tunga och snabba (man kallar det stundom *stil*), kan icke undvara vissa eldigt kvalfulla stimulantia.

Men allt lidande, som ej har högtid och glans öfver sig, är oriktigt; förklädd veklighet, föraktligt.

Hvad är smärtan? Är den ej eld! Och hvad finns bättre! Smärteeld är skönhetseld. Det finns ting att upptäcka i smärtan! Den upptäcktslystne fruktar den ej. Han välkomnar de hårda dagarne. Dagar som hårda hans blick lugn och kall; dagar som lära honom klara ord till sitt hjärta, lära honom sången för hjärtan, som vänta att uppresas. Och hvar skulle han funnit de orden annars, om ej i hårdt och hätskt kvalfullt —, och hvad rätt skulle han ägt till denna lycka annars! — Skönhets tillbedjare, förkunnare; kvals besegrare: den sanna karaktären af det mänskliga.

*

Försaka det varma för det friska är verkligen den enklaste snygghetsplikt. Spänstighet är renlighet: förakt för det slappa. Frisk luft finns blott i glädjen öfver svårt. Det andra är alltid kvaft, värdelöst. Komfort, »välbefinnande», vulgärt äro identiska. Det sköna är det komfortablas antipod. Endast det osäkra, det vågade och farliga är något värdt. Där spänningen aftar, där börjar strax det tråkiga. I konsten ser man på det tydligaste att så förhåller det sig. Det harmoniska är något helt annat än det varma; och stil är ej identisk med det sobra. Det klassiska är ej lugnt; det är *lugnt och explosivt*.

Intet offer är för stort, när det gäller blod åt ditt ideal. Och blod är den enda näring idealet växer af.

En andligen skapande bör — bokstafligt och bildligt — *lefva sub divo*.

*

Att alltid vara missnöjd med sig själf: ingen grund till misströstan. Man blir hvad man är endast genom att öfvervinna sig själf. Fanns det mycket mörkt i ditt lif — hvad mer! Du måste blifva en storm af friskhet alltså —; detta är den härliga nödvändigheten. Hvad är allt det sjuka i lifvet emot andens haf med brusande himmel öfver?

Lifvets fattigdom — hur meningsfull! Verkligt lefva — vara en skattsökare. Verkligt lif — en upptäcktsfärd; upptäcktsfärden efter guldfyndigheterna i den stora vildmarken i ditt eget bröst — vildmarken människan.

Tillbringa lifvet förnuftigt: tillbringa det under tanken på dess adlighet; inviga det åt efterforskan-
det af det skönas och starkas hemligheter.

*

»Han hänger sig åt det sköna, därför att han själf är paria.» När hatet gör bourgeois'n vitzig, skär han denna djupa vy af konstnärens psykologi — för att därmed äfven ge allmänheten en vink till riktiga taxeringen af beträffandes prestationer.

Konstnären — riddaren af tvifvelaktiga figuren — tröstar sig väl understundom: ty han anar i sitt hjärta, att denne fattige tillbedjare är också — mänskligheten själf.

*

En ny sak är mer värd än tusen beskedligt för-
träffliga.

*

Den starkaste stormen heter — lugn.

*

Världen är eld; blif eld, och du har hem i världen.

*

För orättvisor mot andra borde ditt hjärta väl ömma. Men hvad dig själf vidkommer måste du ha den stoltheten att kunna säga: mot mig kan ingen orätt begås.

*

Lusten — den verkliga nämligen — är intet annat än andens samling i sig själf; kontraktion, krafthvila. Lusten — den falska — är motsatsen till detta; är spriddhet, flykt från sig själf.

*

Att i kvalet vara öfver kvalet är lättare än att i lusten vara öfver lusten. Men det senare är lika nödvändigt som det förra.

*

Existensens vidrigheter ignorerar man bäst på det sättet att man lefver för tankens skull och icke för existensens skull.

*

En människa är det tyngsta af allt. Hennes problem: blifva lätt.

*

Det kalla hånet, riktadt mot dig själf, är också en väg: till det lugna, snabba, sväfvande.

*

Hvad är de flesta människors lif annat än en lifslång »indisposition»!

*

Vrede är rätt; vresighet en föraktlig synd.

*

Sätta sig ned och klaga öfver att lifvet har gråa, kulna, fadda ting är verkligen att ha grundligt missuppfattat lifvet. Dessa fadda ting äro goda vägtecken! Där är nära till det gyllne, friska.

*

Den som ständigt utsättes för det grofva, tyn-
gande, har härlig anledning att alltid tänka på det
lätta, sväfvande.

*

Dumheten. — Keats fick en blodkärlbristning,
heter det, på grund af en ovillig kritik. Byron
sympatiserar ej med Keats, men är naturligtvis led-
sen, när han får höra om saken —: »Stackars
gosse!» — »Man borde inte ge sig ut på arenan,
då man inte är säker på sig själf. När man skällt
ner mina verser i min ungdom, satte jag mig äta
middag och drack tre buteljer rödvin till.» Högst
förnuftigt detta; men å andra sidan är det kanske
inte något särskildt ömkligt i att Keats åsamkar sig
sin död vid läsandet af en dum tidningsartikel;
poneradt att han vid detta tillfälle fick en öfver-
mäktig blixtvision af den evigt obotliga mänskliga
dumhetens, tölpighetens, ofinkänslighetens hela hor-
ribla gigantiska afgrund —, att lidandet härunder,
det outhärdliga trycket, raseriet inför det menings-
lösa fånigt obotliga kom en olyckligtvis fint danad
struktur att brista. Intet mer ömkligt i detta än
i den store verskåsörens banala bulldoggsmod.

*

Lönar det verkligen mödan att gå genom lifvet
som bättre medelmått?

Men är det goda möjligt för dig?

— Svaret måste du ha i ditt hjärta. Ditt hjärtas befallning är det som skapar dig uppgiften. Att befallningen finns är det viktiga. Den är vägen och målet i ett.

*

Om ingen var trogen —, var själf trogen —
ögonblicket!

Intet annat fordrar lyckan än detta: bemäktiga dig ögonblicket.

*

Lång, snabb och djup — så är den bästa dagen.
Liten, slapp och grund — de flesta människors dag.

*

Hvilket mysterium är den mänskliga indolensen!
Hvem lyste någonsin ned med tankens fackla djupt
nog i denna afgrund?

Lifvet är en skön plan under höga, susande träd
med utsikt af härlighet rundt om; men otaliga myggor
spela under dessa sköna träd... Den största
af alla kriser i en mans lif vore denna: att i djupet
fatta ögonblickets värde. Misstanken att lifvet
är mindre än det behöfde vara ligger till grund
för den produktiva människans hat till bourgeois'n

och den belåtna fegheten. La Rochefoucauld uttalar den. Lichtenberg ser indolensen som roten till allt förfall i nationernas historia. Fichte är det heliga kriget mot bourgeois-slapphet och egoistisk feghet. Dostojevski fantiserar inspirerad om hur den dödsdömde omedelbart efter sin oförutsedda räddning skulle fatta ögonblickets gränslösa skatt. Men det härligaste ordet till detta tema finner man hos Paracelsus —: »Det är en stor hemlighet med människans sinne, så stor att ingen är i stånd att uttala den; som Gud själf evigt och oförgängligt är också människans sinne. Om vi människor kände vårt sinne rätt, så vore oss intet på jorden omöjligt.»

*

När motståndet, hindret blåste bort, d. v. s. försvann ur synkretsen för en stund, inträdde ögonblickligen förlamning i anden. Det uppstår en enervation af vidrig art. Man kan längta tillbaka till sina mörkaste stunder, sina djupaste depressioner. Ergo gäller det att taga vara på — »det onda». Om lifvet är »ondt» eller »godt» — hufvudsaken är att man har fotfäste.

*

»Hvardag» — ett begrepp som borde utrotas, bannlysas.

*

Lifvet har myggor och tigrar. De förra äro farligast.

*

Litterärt dilemma. — Skall jag skrifva blod? Eller skall jag skrifva ett bygdemeddelande?

*

Att den bättre människan måste oftast omkomma är ju historiskt faktum. Ja, tillvaron är en grym historia. Det gäller att se på saken med kallt blod, med hån. Framför allt icke stannal Denna »bättre människa», som omkommer, är väl oftast att beteckna som ofullgångenhet, genial ansats. I stället för det obekväma sätta hårdt mot hårdt finner han det lämpligare att låta sönderklösa sig. Ingen af dem betänkte att *lefva är värja sig*. — Han söker mystiska förklaringsätt för sin olycklighet. Han tillbringar lifvet med att finna ut sentimentala sofismer.

Hvad är största delen af »lyrikens mästerverk» — Byron, Platen, Fröding — annat än sentimentala sofismer.

*

Offrar du åt det milda och mjuka, är du prisgifven åt eländig slapphet, vägvill klenmodighet.

Det mjuka åt bourgeois'n! En människa väljer det hårda. Gör kölden och stormen till sina förtrogna. Gläds åt allt som slår ihjäl alla blundande knoppar af ve och vemod.

*

Bikta sitt kval är meningslöst, om man icke har en oändlig lycka att visa fram i allt olyckligt. Det är kristendomens söta visdom som lär en Kleist att *icke* sätta hårdt mot hårdt, att kvida efter »sympati», »erkännande». Att tillvaron är sträf och hård är i sin ordning. Hvar vore lifsluften för en genius, om världen skyndade att »erkänna» honom! Motstånd är ett positivt. Motstånd är fast mark under fötterna, eld och stimulus för anden. Medgång är det äckligt hala, där man icke kan stå, icke gå.

En skönhets förkunnare, som icke också är en Tyrtaios, förkunnar skönhet för kvinnor. Skönhet är ett nonsens, när den ej är af det djärfva och mörkt ljusa. Det sköna är inte något som man söfver in sig vid, utan som man blir klarvaken vid; inte något som man blir vemodig af, utan stridsglad, utmanande mot olyckan, döden. Det mänskliga sinnet är mäktigt, tappert endast i mån af sin skönhetsvilja.

Hvad behöfva människorna framför allt annat?
Läkeedom för viljan; eld mot smärtan, den smärte-
besegrande. Den är Prometheus-elden. Det sköna
såsom viljans helbrägdagörare —: en verklig konst-
närsästetik kan icke födas ur någon annan princip.

*

Den rätta lifsstämningen är endast den, där man
vet att ingen förlust kan drabba en, — icke om
dagen vore ens sista.

*

Lifvet lönar sig i hvarje ögonblick. Men lif är
endast sinnesstyrka. Sinnesstyrka är evighet, full-
ändning. Allt annat är misär.

*

I det vackra och friska har vägen aldrig slut.
Det måste bära dig öfver döden själf.

*

Filistern »värmer sig» med entusiasm. (Ty han
är kall i själen som en hundnos.) En människa
svalkar sin brinnande ande i entusiasm.

*

Ansluta sig till Tyskland är att ansluta sig till det yppersta. Tyskland är, trots allt, nu som för hundra år sedan, midtpunkten för den mänskliga andens frihetssträfvan (idealism). Ansluta sig till det högsta i tyskt väsen är ansluta sig till mänsklighetens sak. Tyskhet och modernitet — hvarandra motsatta begrepp. Tysk anda är en fortsatt sträfvan utefter antikens linje.

*

Min ambitiösa upplevelse:
att det är något förödmjukande plebejiskt att vara — litteratör;
att *linjen* är salighet;
att skriva är en magisk konst;
att litterär konst är annat än gemytfullt pladder.

*

Flygproblemet har sysselsatt åtskilliga. Mest af alla — Epikuros och Nietzsche.

*

Det sköna är ett rus. Hos Epikuros och Goethe ett gudomligt rus. Hos de nordiske ett mänskligt (= ej fullt mänskligt.)

Ej kunna lefva utan ära: ur denna lifsdisposition har hittills allt värdefullt i mänsklighetens historia sprungit fram.

*

I lidandet blir man antingen »rå» och bepansrad eller också blir man ett blött slem, »en förblödande», som den pigförnämt-aristokratiskt-själfulla hönsigheten eufemistiskt uttrycker saken.

*

De störste hjälparne: de som haft sig själf att rädda.

*

Sök det lätta, och du finner — tyngden och slappheten. Sök det tunga, och du vinner — lättheten och snabbheten.

*

Af allt gammalt dumt snack finns intet dummare än den gamla käring- och filologuppfindingen »*grekernas måtta*».

*

Hvad annat är en mans lif, när det är stort, än detta: tända eld i ungt, tappert blod.

*

Hebbels *huslighet* är mig djupt oaptitlig. Tysken förnekar sig icke! Den ende tysk — eller så godt som! — hvilken icke är huslig, inte går i morgontofflor, är ren från allt saloppt, är Nietzsche.

Hebbels banala åskådningssätt ifråga om hvad som är produktivt gynnsamt och ogynnsamt — illaluktande. En försiktigt ombonad tillvaro är ej något kardinalvillkor för den produktive. Världen måste han tvinga. Med skönhet, med insult, med sanning, med lidelse. Eller också omkomma.

Det gör ett hemskt och vedervärdigt intryck att höra en sådan man lalla, snörfla; se honom larfva i morgontofflor, salopp och mjuk som en veritabel gemen tysk gemytstölp.

*

Båge och lyra. Det går ej mångt år utan att tyska nationen har något diktarijubileum att begå —, medelst festliga theaterföreställningar, tal, församlingar, lärda afhandlingar, lyx- och billighetseditioner af den beträffandes skrifter i oändlighet o. s. v. Sist var Schiller på tapeten. Ena året var det födelse-, andra var det dödsåret, och fast det bara låg ett par år mellan, saknades vid intetdera tillfället tillbörlig begeistring.

Schiller är verkligen modern. Han är ny och glänsande — därom är intet tvifvel —; icke bara

bland dem, för hvilka en andlig gärning har sin raison d'être hufvudsakligen såsom passande anledning till patriotiska utsväfningar hundra år efteråt, hvarvid begeistringens alltid har en misstänkt ton inunder: det skadeglada jublet öfver hvilken präktig klubba man fått i handen till att låta dansa öfver misshagliga samtida bildningsföreteelser —: ty,

wenn immer von neuem
sich der menschliche Geist ernstlich nach Bildung bestrebt,

då saknas aldrig de, som med fingret på sida och paragraf i den dödes skrifter bevisa, att allt är bara — fräck »modephilosophie», att det »kristligt-moraliska, sannt populära och borgerliga» är för länge sedan fastställt och patenteradt — och intet vidare bråk om den saken! Schiller är ny och glänsande äfven för dem, hvilkas Schillerjubiléer äro af en enklare art, äfven för dem, som helst akta sig för att läsa och se hans Maria Stuart, Jungfru af Orleans och hvad det allt heter, och som heller icke skulle haft mycket till öfvers för Schiller i sina hjärtan, om han endast varit författaren till dylika ting. Det behöfver knappast sägas, att det icke är de positivt poetiska skapelserna af Schiller, som göra honom lefvande nu, utan de theoretiska, ethisk-ästetiska, ej minst hans bref — till Goethe och andra.

Schiller — med all öfverlägsenhet som poet — var i själfva verket en förmildrad Lessing. Den moderna tyska andens genombrott, den stora segerande ljuslinjen i densamma sköt upp i dagen hos den sistnämnde med en makt och hård målmedvetenhet, hvartill Schiller icke lagt annat än sin smidiga populariseringskonst, sin mildt-apolliniska harmoniska ljushet, hvari mästarens austära hårdlinjighet var som öfverblommad af värliga gratier —

»hänlutad lugn mot gratier och muser,
i upphöjd enighet med ödet»,

så skildrar han sig själf.

I Lessing råder en starkare Apollos storm. — »Sturm und Besonnenheit», storm och lugn på en gång, har Lassalles ungdomslärare, August Böckh, betecknat som summan af Fredrik den stores natur. Och Lassalle själf identifierar nära nog den senare med Lessing, en identifiering som den moderna tyska socialdemokratin med all makt velat tillbakavisa (Franz Mehring) — och därvid säkert icke visat sig vara i besittning af en Lassalles starka, till sakernas hjärta nedträngande blick. »Sturm und Besonnenheit»: det ideal, som föresväfvat poeten från Sans-souci, kan icke bättre formuleras. Det saloppa, linjelösa, sentimental-pikanta var han en grundlig hatare af. Liksom alla människor af djup,

viril känsla och — känslighet, älskade han i konsten och dikten *linjen* framför allt. Hans bref innehålla talrika personligt intima vittnesbörd om en psykiskt och fysiologiskt begrundad kärlek till det klassiskt stillnade, tappra och klarlinjiga i lifsstämning och tanke. Hade han kunnat upplefva det Goetheska idealets framväxande med dess grundligt okristna färg, skulle han, som vämjts öfver den Klopstockska Messiaden och ansåg kristendomen som »ett dråpslag mot vetenskaperna», helt säkert ha hälsat i detsamma den antika lifskänslans återfödelse i sublimerad gestalt. Och det är inskränkt att tillvita honom poetisk oförståelse på grund af hans anthipati mot Götz' och Werthers författare. Äfven Lessing säger bittra saker om Goethes ungdomsproduktioner —: »Det kunde allenast vara den kristna uppfostran förbehållet», skrifver han på tal om Werther, »att frambringa dylika föraktligt-intressanta original». — Tyngd och entusiasm i förbund utgjorde den mäktiga grunden i Fredrik II:s och Lessings karaktärer. Och hvad gör, det lätta till stort, om ej — tyngden! De bottnade begge alltför djupt i klassisk stilkänsla för att kunna acceptera den romantiskpittoreska. Hur karaktäristiskt Lessings ringaktande af musiken! — denna moderna konstparexcellence; därtill hans afsky för sentimentaliserandet öfver den »sköna naturen» och hans kyliga intresse för må-

leriet. Och Lessings stil! En stil, hvars hemlighet synes vara en emphasis, nådd genom att trycka ned allt — emphatiskt.

Skulpturen är för Lessing den förnämsta konsten — Lessings program växer upp ur det antika plastiska konstverkets psykologi. Med andra ord: i den själshållning, som han ser afbildad i den grekiska konstens gestalt och anlete, finner han det mänskligt riktiga bestämdt.

I Lessings hela lifsstämning, sådan den var honom medfödd och sådan den skapades af omständigheterna, låg en disposition för ett uppfattande af antik bildning på ett säreget sätt, som återfinnes i Tyskland hufvudsakligast i den nordtyska karaktären. Sydtyskarnes beskärmsel öfver det gemyttslösa och sträfva i nordtyskt lynne äro ju bekanta. Lessing skall vara af frisisk härstamning, och friserna tillskrifver man ett ovanligt »kyligt» temperament. Lessings yttre lefnadslopp var icke ägnadt att låta det veka i hans natur komma till någon öfverdrifven blomstring. Hans lif var nära nog ett enda oafbrutet hundväder. Det var för honom något långt ifrån ovanligt att lida brist på det rent elementära af lifsbetingelserna. Den tyska sentimentaliteten har fällt tjocka tårar öfver Lessing. Och de tyska litteraturprofessorerna grubbla sönder sina hjärnor inför det Lessingska själsmysteriet. Ja, man tänke sig bara en tysk litteratur-

professor utrustad af naturen med en Lessings förmåga! Sannerligen, en sådan skulle akta sig för att svälta ihjäl . . . Bra konstigt ändå, hvad naturen går bakvänt tillväga, som lägger kapital i händerna på folk, som ha så lite klart för sig hvad som är lifvets mening. Det »genialt patologiska» är emellertid lyckligtvis ett rymligt begrepp, där det finnes plats för hvarjehanda, för »missriktad oegennytt», »sjuklig fruktan för beroende», »sjuklig stolthet» o. s. v. Det finnes en modern vetenskap, som heter den litterära pathografien, hvilken blomstrar högt i Tyskland; den är ljus och lykta för den bildningsförstående filistern, hjälper honom till rätta, när hans förstånd står stilla och försonar honom med det ledsamma däri att det ju ändå tyvärr finnes ett och annat i Lessings karaktär, som är stötande för en välsinnad samhällsbevarare.

Lessing var icke af den art, som blir steril i svårigheterna. I själfva verket —: att reduceras till sina produktiva möjligheter genom svårigheter, af hvad slag de vara må, tyder i nio fall af tio på, att det produktiva var icke af rätta arten hos vederbörande. Det svåra och bittra är det produktivas lifselement, och en kostnär, en diktare, som blir steril i svårigheterna, är oftast bara en afslöjad humbug. Hatet, bitterheten, vreden slå broar till skönheten. Och den, som seglar i stormen af det sköna, kommer alltid fram.

Det bittert eldiga och stolt lugna hos Lessing mötte det antika lifvets heroiska stämning som ett närbesläktadt. Det konstnärliga skapandets hemlighet är ju för antiken ett analogon till lifvets egen. Som naturen själf frambringar ur evig strid och dissonans, försonar konstnären genom ständig seger till skönhet den djupa kampen i sitt bröst. Och lifvets lycka ligger endast i beständig viljeeggelse, i viljans omättlighet, otillfredsställdhet. Lycka i filistermening är alltså liktydig med viljans hungersdöd, den heroiska lustkänslans död. Det skönas väsen är sammansmältningen af bittert och ljuft. Det sköna är glädtigt, men det saknar aldrig det kallblodigt, jämnmodigt stolta; i det sköna är alltid båge och lyra.

Båge och lyra äro urgamla kosmiska symboler, som förekomma i Egyptens och Asiens religioner lika väl som i Hellas' äldsta filosofemer och mytologi. I den klassiske globetrottern Pausanias' verk omtalas bland konstverk han sett i Epidaurus en Eros, hvilken efter afskjutandet af en pil nedlägger bågen och fattar lyran. Winckelmann har omnämnt denna bild i ett af sina verk och kallar den till skillnad från andra »den uraniske (himmelske eller kosmiske) Eros», ty lyran, säger han, syftar på himlakropparnes harmoni, såsom Pythagoras lärt densamma. För det enkla betraktelsesättet, som söker sina stödjepunkter i rent och intimt mänsk-

liga fenomen, kunde fråga uppställa sig, om inte det låge naturligare och närmare för handen att här söka en konstnärligt personlig tolkning i stället för en lärd. Man kunde tycka, att denna Erosbild mycket väl kunde syfta till den enkla mänskliga erfarenheten af huru nära det bittra och det ljuftva ligga hvartannat i lifvet — en erfarenhet, som ju just beträffande kärleksupplevelsen all världens litteraturer ifrån urminnes tid varit eniga om. De stora symbolerna i mänsklighetens bildningshistoria uppgå möjligen ur mycket enkla faktorer. Kanske var det i ett ögonblick af djup mänsklig upprördhet som efesiern Herakleitos en dag, då han gick förbi templet, apostlagärningarnas »stora Dianas» tempel, och lät blicken falla på lyrans och bågens förbund bland tempelsymbolerna, plötsligt koncipierade i sitt hjärtas lidelse sin filosofis princip, principen om motsatsen och striden såsom alltings grund, om världssystemets harmoni genom dissonans.

När Brandes i sin Lassalleskrift tolkar bågen som det polemiska, lyran som det musiska, den fulländade bildningen o. s. v., visar han sig icke vara på höjden med Lassalles eget betraktelsesätt. Han framhåller icke, att hvad här kommer an på är syntesen, den fullkomliga sammansmältningen af två motsatta principer till ett; att det icke är fråga om tvänne *skilda* verkningssätt. Antaget att en diktare producerar sig å ena sidan som häftigt pole-

miker, å andra som »smältande» lyriker, behöfver han därför inte ha minsta att skaffa med bäge- och lyrasymbolen. Men hvarje verkligt konstverk är framsprunget ur omfamningen af de bägge motsatta principerna. Denna sammansmältning är företrädesvis den klassiska antika bildningens karaktärsmerke. Det antikt skönas väsen sammanfaller med den charitiska segergestalt, som är det egentliga grundthemat i antikens främste lyriske skalds, Pindaros', dikter. Den svenske skald, som stått antiken närmast och för hvilken pindarisk-heraklitisk världsåskådning var vishetens summa, Tegnér, säger ju också om *sången*, att

»han är en evig seger blott».

*

Antikens Hades är vemod, upphöjdhet, ädel sorgsenhet. Och den kristna »himlen»! Den gamla spiritistiska bondkyrkan på andra sidan timligheten . . .

*

Storstaden stimulerar. Men den förtorkar och förbränner också, förtunnar lifsatmosfären, plöttrar bort viljekapitalet. Redan bullret verkar ju i längden förlamande på själens finaste krafter. — Men ändå! Den stillhetens styrka, som man måste till-

kämpa sig trots allt, den är kanske också ofta af friskare halt än den lättåtkomliga varma behagligt inbäddade ron i en vinkelidyll.

*

Hvad är det som saknas hos alla romantiker? Det dithyrambiska explosivämnet. Hos Almqvist och Poe och hos Lenau och Fröding.

*

När jag läser recensenternas pladder om Ola Hanssons lyrik — den djupast melodiösa som dik- tats i Sverige sedan Almqvists »Songes» — tänker jag på ett ord, som en gång tillropades en skald i en liknande situation:

»Nicht sind Alle wir Eselgeohrt, wo Boreas rauh haucht!» *

Nej, man ville gärna hoppas, att recensenterna härvidlag vore de, som nått — *längst!*

*

»Det är synd om honom», säger Goethe à propos Lavater; »han saknar den kollektiva kraften i anden och vet inte af hvad glädje vill säga — nämligen: glädjen af *att bo hos sig själf*».

»Bo hos sig själf», och ändå — bo i världen!

* Böckh till Platen.

Att öfverhufvud *veta om* detta problems existens är redan det något glädjerikt. Och hvem vet! Ju hetare man upplefver detta problem, lider under det — desto högre »glädje», d. v. s. kontraktion, kollektiv kraft i anden.

*

Hvad är faran för den produktiva människan, som »bor i världen»? Att mista kärleken och tvånget till stor linje, med andra ord: nedsjunka till idylliker, artist. En viss isoleringskonst är och blir väl en af hufvudbetingelserna för allt friskt, djupt, doftande, allt verkligt produktivt. Goethe själf var ju i grunden en isolerad, trots alla litterära handelsresandes pladder.

*

Det finns två slags försonlighet: segerns och indolensens.

*

Hvilka frätande gifter från mänsklighetens hjärta ha ej sugits upp af — papper! Vänlig vampyr —.

*

Med pennan är det underligt. Den kan skära ett blått fält ur den järnsvaltaste himmel. Den vältrar undan de tyngsta töckenmassor. Den stillar ner-

verna, spänner kraften; och plötsligt har du utsikten fri igen, hela linjen blixtrar upp — linjen af ditt hopp, din tro.

*

Den lyriska »olyckligheten» —: feghet, feminin trubbighet i tankeverktygen, feminint själfmedlådande, bristande sanningsintresse. Äfven — nej framför allt — hos de »störste».

Den moderna lyriken är alltid kristen i sin lifskänsla.

*

Att fuska bort allvaret ur sin existens är egentligen den synd, som hämnar sig hårdast. Så länge allvaret finnes där i ens lif, är man icke olycklig. Man går som i en hög cypress-allé, en cypress-allé öfver högslättens krön — i den mörka aftonglansen full av högtidlig glädje. Det finns en melankoli, som är tändande och stärkande; det ödsligt friska är mig kärare än allt annat. Jag undrar om det i hela den grekiska litteraturen finns något af detta. Det romerska däremot, när det står högst, är alltid melankolisk ro. Det grekiska slutar alltid i det dithyrambiska. Och hvem har tillträde dit...? Till sist är kanske den romerska litteraturen den djupaste tröst-, kraft- och hälsokälla, som någonsin bjudits människoanden. Hvilken egendomlig fysiologisk effekt har icke redan själfva språket, det

latinska! Jag tror att ens nervsystem skulle undergå en genomgripande förändring, om man vände sig att tänka på latin! Jag iakttar detta särskildt eklatant, när jag oväntadt midt i en modern text träffar ett romerskt citat. Det är som trädde jag ut på en klippafsats och plötsligt den majestätiska hafshorisonten slöte sig om min själ. Hur måste man ej prisa, att det finns punkter i existensens otrygghet, dess pinande slitande buller, där det bjudes en så att hvila blicken i majestätisk tystnad. Är det en ej förunnadt blifva fromt och ljusst lugn — kanske kan man bli det melankoliskt. —

*

Tyngd och enthusiasm: deras enhet — makt.

*

Ett hjärta, som är genomlyst af enthusiasm och kärlek till det riktiga, är i stånd att tänka på de bittraste förluster utan att lida. Det dåraktiga kvalet har mist all makt öfver detsamma.

*

Hur skapas stil?

Tål intet ord, som ej talar. Vidare: den känsla du icke förmår uttala med fasthet och fullklang, är ej värd att uttala.

*

Konstnären. Hans lif — flod och flodbädd. Det var tider då flodbädden var nära att förtorka; då det brann och remnade i botten och buskar och gräs hängde gula i stranden. Tider då floden lopp stridt och djupt mellan leende grönt och aftonens färger purprade kyligt den lugna, snabba, sväfvande massan. Febertillstånd inom honom, då han längtar tillbaka till det grå och trygga. Men det fanns ingen återvändo.

*

Hjärtat sitter i en törnrefva — det är hatarens tillstånd.

Hur skulle detta kunna stanna i din själ — en själ, hvars högsta begär är att genomströmmas af evighet.

*

Det verkliga *lugnet*, det snabba och sväfvande, är till blott för den, som aldrig vetat, aldrig velat veta hvad det komfortabla filisterlugnet vill säga. Han vet hvarför Epikuros diktade sina gudar — och trodde på dem.

*

Det finns blott tvenne rätta sinnestillstånd: det ena är emotionens, det andra trötthetens, nämligen den klara friska tröttheten, där hela ens väsen tycks hvilat sig i stjärnrymder. Den, som lefver för att

förverkliga sig själf, är öfver smärtan. Hans själ har byggt sig ett fäste högt öfver lifvets brus; mod och vilja bära honom fjäderlätt öfver djupen.

*

Hvad ser du i ditt väsens djup? Skatten bland skatter: mänsklighet. Blif hvad du är, och det härliga är ditt.

*

Hvad gå de under på, alla dessa, hvilkas själar äro centnertunga? Äro sådana människor som Kleist t. ex. i särskild grad goda? Är det onda för svagt i dem? Eller — är det tvärtom måhända . . .

Det finns människor i hvars själar gifter utveckla sig, hvori de skulle kväfvast, — människor, hvars enda räddning är stormen, uppbesvärjande af allt ljus-, mod-, tapperhetsälskande.

Lidanden af utprägladt sympatisk art, sådana som Kleists, med fleres, äro utan tvifvel de farligaste, skarpast frätande af alla.

Människor, som lefva under starkare tryck än andra — geniet i främsta rummet — för dem finns ingen annan räddning än stormen.

*

Den, som föga upplefvat, skrifver om *allt*. Den, som upplefvat lifvet — i stort intim mening — skrifver

endast om *ett*. »En god författare upprepar sig aldrig», säger Brandes. En god författare upprepar sig alltid.

*

En dags värde, en dags längd — hur många människor finns det väl, som äro i stånd till en rätt fattning af detta. Det måste finnas dagar, som äro tiofaldt och hundrafaldt längre än de vanliga människornas dagar.

*

Att sörja öfver något i det förgångna, det må man väl göra, om det roar någon. Men glädjas öfver ett vunnet, färdigt, det är att göra en seger om intet. I glädjen rikta blicken fram mot det förödmjukande, hånfullt oöfverstigligen. Att verkligt lefva består ju endast i denna blick, ligger inneslutet däri.

*

De stora städerna äro helt säkert icke det rätta hemmet för andligen frambringande människor. Ingenstans ser man gränserna så tröstlöst bort-suddade mellan konst och handverk, mellan diktning och skriftställereri som i storstaden. Att konstens och poesins tillblivelse i en människohjärna resulterar ur själsprocesser, hvilka intet ha att skaffa med publicistens och artistens, är en sanning som theoretiskt i allmänhet väl icke förnekas, men praktiskt

desto mera ihärdigt. I den stora strugglen af kampen om penningen och lifsnjutningen äro i själfva verket de själsfaktorer, som sättas in under frambringandet och tillägnelsen af poesi och konst allt annat än befordrande för sin bärare. Tvärtom utgöra de en fara. Ingenstans äro människorna så ängsligt uniforma i yttre och inre skick, ingenstans är man så rädd för att inte »vara som andra» som i storstaden. Man kunde tro att där hela världen strömmar ut och in, där alla tungomål och folk mötas, skulle knappt något kunna förvåna. Det finns en *blick*, som inte har hemma här — den ointressedes. Den *blick* nämligen, som inte spelar af profitlystnad och konjunkturpåpasslighet. Vid sidan af dumheten är ju opportuniteten hufvudbetingelsen för att segra i tillvarons kamp. Den andligen frambringande människan är aldrig opportunist; det betraktelsesätt, hvarur hans verk framgå, sammanhänger med oegennyttighet och profitförakt. Det innersta uttrycket i storstadsbons ögon är ett på en gång ömkansväckande och komiskt. Ofia ligger det något af mus på botten däri — af mus, som sitter och spejar ur sitt lilla svarta jordhål inne under grästufvan. För mannen af denna *blick* finns intet mer dumt, inskränkt, mindervärdigt och — riktigt nog enerverande tillika — än den lugna starkhet som kännetecknar det ointresserade, profitföraktande ögat. Och när det musaktigt spejande någon gång

lämnar hans ögon, kan det ge rum för ett nästan grubblande, rent af tänkande uttryck, hvilket tyckes afspegla en förebråelse emot världsordningen, som kunnat vara i stånd att producera dylika absurda anomalier. Ja, en sådan person kan rent af vara i stånd till en sorts tillgifvenhet mot den anomala individen, byggd på den lifliga tillfredsställelse han nämligen erfar hvarje gång hans ögon möta den fatala blicken hos den andre, hvarvid det beredes honom ett njutningsfullt tillfälle att konstatera sin egen öfverlägsenhet och soliditet. Denna njutning lindrar i någon mån de bekymmer, som tillika uppstego i honom för mänsklighetens framtid.

*

Skriftställaren: något förödmjukande armodigt —, när icke allt hvad han skrifver står under trycket af en lidelse att förverkliga sig själf såsom mänskligt i hög potens. Hur skyhögt höjer sig en Leopardisk essay öfver en Brandes, en Stendhal, en Julius Hart... Enthusiasmen och tyngden förena sig sällan i en människas själ. Men det tycks vara ur ett sådant förbund som den verkliga prosatören blir till: han som aldrig är — pratmakare. Hur afundsvärd är Emerson! En härlig, susande skog kring honom, där han vandrar, en inspirerad med lätt och sväfvande gång. Men

Leopardis svingkraft är större. Hans linje är större. Hans mörker var starkare, och tyngden i hans ande produktivare än det sommarskogs dunkla milda hos Emerson. Om ett eller annat decennium skall Emerson stå ganska blek, helt visst! Ej så Leopardi; hans bild är oförgänglig diamant. Hans mörker och tyngd skall visa sig vara ett starkare retelsemedel för den mänskliga lifsviljan än det gräddmildt-optimistiska hos Emerson. Hvad gör det lätta till stort, om ej — tyngden!

Det finns undergörande ord! Ord som lysa likt gudars lemmar. »Ordets makt!» Hur måste man skratta, när man ser litteratören, skriftställeriidkaren med högtidliga miner vända sig kring detta thema.

*

Lassalle. Äfven för en lekman faller det lätt i ögonen att Lassalle förhåller sig till Fichte på ett sätt, som berör hans personliga väsensart helt annorlunda och starkare än hvad fallet är med hans företrädesvis omdebatterade lärjungskap af Hegel. Fichte är utan fråga en af hans intima ledstjärnor, hans ideal och i viss mening rival.

I filosofien söker *en* själens befrielse och rening från lidelserna, en annan det vällustiga herraväldet öfver dem, deras utnyttjande i eldig sträfvan till glans, hastighet, storhet. Fichte och Lassalle äro

tänkare och handlingsmänniskor. Det lidelsefulla lugnet hos Fichte strömmar kanske ut kraft i än högre grad än spänningen hos Lassalle. Hos Lassalle blir alltid öfver en viss rest af skepsis, af otrygghet. Å andra sidan måste hans stora friskhet betonas. Fichte har starka sympatier för kristendomen, begagnar stundom tvetydiga uttryck med sångboks- och postilleanstrykning. Lassalle är decideradt antikristlig, men mindre fri från pessimism än Fichte. Denne är starkare, lyckligare, mera hel, orubblig, inspirerad, säker.

För det tyskas psykologi äro dessa bägge nordtyska tänkare intressanta. I likhet med Lessing ha de ej att glädja sig åt vidare sympatier från det hållet, där det bästa tyska sättes liktydigt med holländsk varmhets, sentimentsmysticism och blöthet. Lassalle karakteriserar (i Herakleitosboken) det riktiga själstillståndet som en viss »eldig, solliknande torrhet». Den tyska artistnebulismen, Rembrandt-tyskeriet, som vill göra Lessing och Fredrik den store till rococodockor och sens-communfilstrar, har i denna karaktäristik formeln för sin egen konträra motsats. »Nietzscheanismen» hade gamla anor i Tyskland! Fichte säger: man blir stark blott genom att öfvervinna sig själf. Det kan se ut som om Tyskland frambragt vissa kulturmakter och personligheter *trots Tyskland*. Den stora ljuslinjen i det tyska är så vackert framträdande

just genom fondens töcknighet. Det »klirrande lärkjublet» kom öfverraskande efter näktergalssång och månsken.

Det är klart att man måste uppfatta Herakleitos-verket, i allt hvad beträffar det ethiska, som summan af Lassalles intima tanke- och lifsupplefvelse. Denna formulering är fylld med blod. För Lassalle är allt hvad han skrifver personligt dokument. Ett brefställe (till Marx) är mycket belysande: »När jag skrifver en sådan bok, så sker det med mitt bästa blod och nervsaft och *au fond* och i sista instans dock endast för mycket få människor. Ty väl äro många i stånd att begripa det ena och det andra däri; men begripå den helt i sitt intima sammanhang kunna endast få.» Denna tanke är uttrycket för den naturliga aristokratismen hos en man, som producerar ur en stor och sällsynt lifskänsla; man återfinner samma tanke, nästan ordagrant, hos Platen, en af de diktare Lassalle satte högt; man ser här vetenskapsmannens och diktarens produktiva lifsstämning mötas i samförstånd.

Man kunde tänka sig en människa fylld af stark ambitiös passion och likväl samtidigt med en viss brist i sin struktur, hvarigenom möjligheten att tillfredsställa densamma vore utesluten. Detta vore helt visst den olyckligaste människan. Redan ett missförhållande, en oproportionerlighet i detta hänseende predestinerar till olycka. Lassalle är säll-

synt harmonisk; han är en boren heraklitiker. Hans lifskänsla är den lidelsefullaste, men tillika af en fjädrande spänstighet och lätthet, som aldrig tillåter en krafternas stockning eller tvekan. Han är »född med segerhufva», som det heter. Hans filosoferande är ingen stilla, passionsskygg meditation; det är blod och storm i hans tanke, trots all »hegelsk metod»; den känner ingen annan förlösning än eld, snabbhet, rörelse. Hans lif stämmer godt till hans filosofi —, och ej mindre hans död. Hans ethiska idealism är kanske ej så bärstark som Fichtes. En fundamental öfvervunnen rest af skepsis ligger kanske alltid kvar i honom, och hans psykologi visar kanske flera analogier med diktarne än med filosoferna. Med en sådan lifsstämning som Lassalles förstår man antikens kultur i dess hjärtpunkt. Ty den — hjärtpunkten — är detta: resa upp det mänskliga till ett segermonument öfver tillfälligheternas, kvalets, litenhetens värld. Det ligger pessimism bakom den entusiasmen; en smärtsam skarpsynthet för lifvets hvardagsgråhet, falskhet och fullhet — hvilka likväl till sist accepteras af den djupa viljan, som törstar efter bittra stimulantia. Den kritiska punkten i Lassalles tankevärld är kanske den punkt, på hvilken denna heraklitisk-fichteanska dyrkan af alla negativa, fiendtliga, ödesdigra lifsmoment mötes med den socialistisk-materialistiska tron på de ekonomisk-borgerliga faktorernas betydelse för den

mänskliga kulturens höjande. En bitter, heroisk och skarpsynt natur som Lassalle svärmar icke för den »materialistiska historieuppfattningen». Detta är äfven den punkt, där hans djupt öfvertygade människoförakt säkert mången gång fått svälja och tiga inför bittra ödesironier. Och den, som tilläfventyrs tänker sig, att ett sådant människoförakt utesluter all varm hjärtedjup sympati, känner ej människohjärtat. Ett sådant förakt är i grunden resultatet af en skepsis, som sett skoningslöst framförallt i — det egna ögat.

*

Känslan af att vara en déclassé, denna berömda konstnärssjukdom, som Baudelaire gnisslar tänder under och otaliga andra bättre, är i grunden simpel själfömkan. Den har sin rot i fegheten att icke våga se sanningen om sig själf i ögat. Den är med andra ord detta: att icke ha nått fram till den bildningens första verkliga utsiktspunkt, där man får vissheten att lifvets enda glädje är: om-dana, reformera, förädla sig själf.

Hvem vet: är kanske mänskligheten i sin helhet en — déclassé? Pröfva att uppgå i den tanken, och den lilla tarfliga stuckenheten skall snart inte kännas af mer!

*

Den olycklige, den svage får lefva på »själen» i skymning och armod. Den svage måste blöda och förblöda, där den lycklige starke endast känner ett sting för stunden. När den starke sårats och svikits i lifskampen, vinkar en värld af nya äfventyr honom; men den fattige svage går hem och förtär sig i sitt hjärta.

Men hvarför är den olycklige olycklig, den svage svag? Är kanske olycka och feghet detsamma? Alla deltaga vi ju i samma krig. Är ej banan fri för den modige — till segern och döden!

Vara begåfvad med djup känslighet anses förutbestämma till olycka. Men fanns det någon gång en stor karaktär utan djup och ödesdiger känslighet? Sensibilitet kan likaväl vara en predestination till glans, höjd, storhet.

*

Det vidrigaste af alla skådespel: filistern som störtar fram, när en äkta (följaktligen impopulär) konstnär eller diktare slutat sin fröjdefulla martyrbana —, och expektorerar sin beundran, sin pietet för honom som nu är ur spelet och som det ej längre är opportunt att begabba. Tanken på denna fruktansvärda *ordure* har förgiftat de sista lefnadsdagarna för mången som ansett hunger, förakt, vanära lätta.

*

Förlust. — En ny hårdhet fann ditt sinne på
den svarta vägen. Mången ny hårdhet väntar på
att eröfras af ditt hjärta. Så vill din sorg vara, och
ingen vacker klagovisa.

*

Dåligt sällskap förbättrar goda seder.

*

Lifvet har stenar, lifvet har blommor, hyenor . . .
Och det sällsamma är att blomman är i stånd att
sarga ditt hjärta djupare än sten och hyena. Den
som ej vet detta vet ej hvad kärlek är.

*

Det medelmåttiga åstadkommer förgiftning. Intet
är mera värdt att fruktas än det medelmåttiga.

*

Makten och äran gå knappast att förena. Några
ha lefvat ärofullt — par dépit.

*

Hvad det grekiska var, det ha många redt ut.
Men hvad det mänskliga måste vara, med hänsyn

till att det en gång existerat ett Hellas, därom hör man sällan.

*

Försvarare. — Det är alltid opportunt, det ger alltid en fin air, en liten gloriol att taga begåfningen i försvar. Men den tappre opportunisten betryggar sig för alla eventualiteter —: han försvarar — för säkerhets skull — med *falska* argument.

*

Att lefva i förhållanden (till människor) utan allvar, finhet, spänning är för den produktiva människan en bitter, blodig förlust. Hur mycken fin, stark inspiration går han ej därmed miste om. En tanke som fyller honom med förtviflan, låt vara kanske en förtviflan som — skapar. Men förlusten står kvar.

*

Det är intet nöje att ha tigerhjärta. Men afundas kan man icke — när man ser på de mjuka . . . Det är inte roligt att svälta; men när man ser på de mätta . . .

*

För att känna sig som tschandala måste man veta rätt mycket om det — ariska.

*

Jag såg i dag vid sidan af hvarandra två människors hufvud, som kom allt mitt hat att flamma. Det ena var stämpladt af skönhetens, den andliga öfverlägsenhetens sorgbundna främlingsskap; en ädelt danad hufvudskål i linjer af blomligt vemod och renhet; en blick af skygg bitterhet, van att smärtsamt vända sig bort, van vid ångestfullt tvifvel på egen rätt att vara i en värld af halfva och lumpna känslor. Det andra var stämpladt, äfven detta, af öfverlägsenhet: af den misstänksamma dumhetens; en tjock, rå hufvudskål, en blick, van att med ömkande förakt se ned på allt som ej är Schneidigkeit och Strebertum, en blick, van att misstänka krankhet, dumhet, underlägsenhet i all hjärtehet hängifvenhet, allt hjärtehet kval.

*

En häst får väl alltid ett gammalt hästtäcke att ha på sig, om han är sjuk. En människa har ofta inte ens så mycket. Och en häst blir inte begäbad för att han är sjuk. Men en ensam och sjuk människa går i ett pilregn af förakt och hån. Den

fega mänskligheten njuter af att begrina den olycklige — n. b. sedan man först öfvertygat sig om att han verkligen fullständigt saknar skydd och förbindelser med välklädda personer. Ty vid första skymt af något dylikt tar den feга mänskligheten genast en helt annan uppsyn. Fallet blir intressant. Man får vara försiktig. »När allt går omkring är han kanske ändå till sist en af de våra.»

Den välklädda, välutklädda, koketta »sorgen» — ah, hur intressant, hur fin, hur nobel! Den reella, krassa, blodiga, all kokett ut- och förklädnad föraktande olyckan —: fi donc! Mänskligheten älskar endast sanning, sanning . . . Till detta tema är ingen författare mer belysande än Leopardi, den italienske ädlingen, hvilken sett djupare än de fleste i mänsklig feghet och dumhet.

*

»Tapper opportunist!» — »Inte finns det väl — hölzernes Eisen!» är man böjd att svara på sådant, innan man börjat bli klok på denna förtjusande världen. Jo, lifvet är verkligen så förtjusande, att det ansett sig icke böra neka sig någonting i pryd-
nadsväg. »Hölzernes Eisen» går här omkring lifs-
levfande i hatt och kappa och paraply.

*

Den borna skvallerkärigen inklinerar alltid med passion åt det chevalereska. Han är aldrig så i sitt element som när han får tillfälle att (skenbart) taga en förföljd i försvar, mot hvilken han själf gett belackaren vapen i hand. Då först njuter han sin förtjusande moraliska karaktär fullt, då skälfver hans stämma af nobel rättskänslas patos, och det ädla öfverseendets strålgans (öfverseendet med de arma vanlottade, som inte äro fullt så förtjusande moraliska karaktärer som han själf) breder den näpnaste lilla fina *aureola* om hans hufvud. Och den förföljdes »vänner» trycka rörda hans hand.

*

Kvalet. — En viss lindring ligger i att se saken så här: »Man» spelar en konsert i mig, en rätt djäfvulsk konsert på min »själs» nerver. Hvad har »jag» med det att skaffa!

*

Jag bodde en gång i ett hus, där man och hustru stundom levererade hvarandra högst allvarliga, ja blodiga bataljer. De hade åtskilliga barn, mellan två och femton år väl. Dessa barns förtvifflans, ängslans, fasas jämmerrop vid åsynen af de hemska scenerna skall aldrig gå ur mitt hjärta. Det ver-

kade på mig som metafysisk uppenbaring, som uppenbaring af tillvarons innersta diaboliska princip, af det vidunderliga djäfvulsmonstrum, som man frestas tro vara upphofvet till ett lif, som har att uppvisa så infama ting.

Man kunde väl tänka sig en man som beginge själfmord af absolut ingen annan grund än öfvertygelsen om det tillbörliga i att protestera mot lifvet, såsom det absolut ignobla och ovärdiga. Att denna karaktär icke förekommer, eller i alla händelser ytterligt sällan, tyder på en ganska ringa förmåga af indignation i den mänskliga naturen öfver det främmande lidandet.

*

Väg till stil. — Man ser med en viss förvåning hur än ett, än ett annat *trick* — det ena efter det andra — hvarmed man förr delekterade sig, slutligen måste rangeras ut till den stora skräphög, som heter — emfasen. Ju mer man vräker bort dit, desto mer närmar man sig stil, d. v. s. sanning.

*

Goethe talar (à propos Kleist, som var från Frankfurt a. O.) om »den skarpa nordiska hypokondrien». Ja väl, trots, sentimentalitet, hypokondri

ha alltid varit härskande makter i Norden. Herder, Hamann, Schopenhauer, Strindberg . . . Att äfven Nietzsche är att hänföra till den nordiska typen är ju iögonfallande. Kanske förbereder det nordiska ett högre? »Den skarpa nordiska hypokondrien» hos Kleist, Kierkegaard, Ibsen, Strindberg saknar i alla fall hvarken kraft eller enthusiasm; om den också är främmande för det klara, milda ruset hos en Goethe och Epikuros. I hypokondrien är en skarpögdhet, som ägnar sig icke blott för afslöjanden af det gemena i existensen, utan jämväl för upptäckter af — lifsmöjligheter. Och eld är eld — hvare sig på olymp eller blåkullaberg.

*

Att en man som Carl August Ehrensvärd är, praktiskt taget, okänd i Sverge är »bedröfligt». I hans skrifter finns ett helt program för en nordisk hellenism. Distinktioner af klassiskt och modernt, som man knappt finner träffsäkrare hos Goethe och Nietzsche. En sann guldgrufva af etisk-estetisk visdom. I sin syn på Tyskland, där han hufvudsakligen betraktar det romantiskt-sentimentala, pittoreska och gemytsplebejiska, är han storartad. En så skarp blick på tyskheten finner man endast hos Fichte och Nietzsche. Att svenskarne ej upptäckt honom ännu är väl mindre att

undra öfver; men det är egendomligt att intetyskarne gjort det. Man påstår att hans skrifsätt är svårfattligt. En genomskinligare svenska är sällan skrifven. Men när man är van att finna klarhet i en korrumperad belletristsvenska . . .

*

Den litterära ärelystnaden uppvisar två arter. Den första, allmänt förekommande, har sitt pathos riktadt på det numerära. Den behöfver ingen karaktäristik. Den andra är *wählerisch*, tviflande, framstrungen som den är ur hårdt själftvifvel och själfstrider. Den ser med kallt mod eller öppet hån publikens närmande, väl vetande att för *dess* sympatier har den endast att tacka oväsentligheter, svagheter, grellt iögonenfallande, på ett eller annat sätt »effektfulla» ting eller missbildningar, som modet kastar sig öfver: sympatier, hvilka endast äro ägnade att ge näring åt själfmisstanken och själfföraktet. Den vet, att det dugliga och varaktiga igenkännes blott af ett ringa fåtal, hvars blick är nog klarögd att tränga genom subjektiv utklädnad och tidsmode. Dess stjärna betecknar det horatianska: *Principibus placuisse viris haud ultima laus est.*

*

Det finns människor, hvilkas anlete för mig vid första anblicken, och sedan alltjämt, var ett enda stort: *Cave hunc*. Den bör du inte umgås med! Just därför umgicks jag med dem. — Men dem som min innersta själ trånade efter, dem förbjöd mig strax en outforsklig, mäktig stämman i mitt bröst att nalkas.

*

Förrän man är i stånd att betrakta livets förlust — och förlust öfverhufvud — med likgiltighet, har man ingen stark, lugn glädje af livet. Först i denna likgiltighet njuter man fullt af filosofi och konst. Som man njuter utsikten öfver ett ödsligt, friskt haf.

*

En konstnär, som beklagar sig öfver livets svårigheter, är som en sjöman, som klagat öfver att det blåser på sjön.

*

»Förståelse» —: för den passive, lame, den »vackert drömmande». Den modige trånar ej efter förståelse. Ju oförståddare, desto friskare.

*

Hjärtat är aldrig så lömskt lystet efter sår som när det älskar. Intet hellre vill det i hemlighet än kränkas i sin »fina känsla» — för att få öfvertag.

*

Ser du dig själf till grunden —: var du någonsin i stånd att verkligen önska dig en människas tillgifvenhet?

Är ej lifvet så för de fleste, att en något så när anständig måste skämmas, när han har det aldrig så lite drägligt. — Man törstar efter det giftiga; ur känslan af skuld och ovärdighet, ur dunkel instinkt om olyckans styrka.

*

Det bästa i lifvet? (För en vanlig bitter bättre medelmåtta:) Consolatio philosophiæ. Och en god revolver.

*

Människan är öfverlägsen den stora olyckan; mot *myggorna* är hon värnlös. Troligen finns det mjuka och ödmjuka hjärtan som vörda t. o. m. *myggorna*, men man kan knappt afundas dem.

*

»Das Kreuz auf Golgatha
ist Heimat für Heimatlose»,

läste jag i dag på väggen i ett härbärke. Det var pingstafton. Hvilken förbannelse för den hemlöse äro ej de kristna högtiderna! Hvilket hångrin brände ner öfver min själ från dessa vämjeliga rader!

*

Att en dåligt klädd person också måste vara en tjuf, en förbrytare, är en själfklar sak för största delen af mänskligheten.

Går du och sätter dig i en offentlig lässal för att en stund söka glömska och bedöfnig, märker du snart att hvarje din rörelse är bevakad af tjänstemäns misstänksamt ogillande blickar; i gatorna beskuggas din väg af kriminalbeamter; är du till på köpet sjuk, stirrar själskvalet ur dina ögon — ve dig då! Intet i världen ogillas, hånas, förföljes så af den ädla mänskligheten som den sjuke. Då först lär du känna hvad mänskligheten är för pack! Hvad vet den om världen, som aldrig gått i dåliga kläder, aldrig varit utan mat och en bädd för natten! Ingen är utsatt för så stickande, mördande, föraktfulla blickar som den olycklige. Nota bene, den *verkligt* olycklige! Den utklädda, koketterande »sorgen» är alltid högst respekterad, bemött med

yttersta delicatessa af en sanningsälskande mänsklighet. —

»Nöt du gatan med slitna sulor
och lägg ditt hufvud där sten det ges.»

Men apropos dessa berömda stenar, så förekomma de nu för tiden minst sagdt sparsamt. Om man ens verkligen skall tro på deras reella existens. Om de inte kanske äro bara en poetisk eufemism, en vacker dröm, som man gör klokt att inte ta efter orden. Då man annars kunde riskera att vid insomnandet väckas av en barsk röst, som upplyste en om att äfven stenarna äro numera *privat grund*.

*

Att sammanträffa med sina »vänners» vänner är oändligt upplysande. Den belåtna och hjärtevarma minen af en bottenlös kunskap om ens karaktärsdefekter har en vältalighet, som är ohygglig. Till afledande af ohyggligheten är det då en förträfflig sak att spela ut *rollen* grundligt, för tydlighetens skull improvisera en och annan ny detalj, ägnad att sätta schemat i ljus ordentligt. Man sofver sedan med det goda medvetandet att ha gjort en medmänniska glädje. —

Man kan bli så beljugen, att existensen är hart nära omöjlig. Lögnen är en lavin, som man själf

måste öka. Så vidt man ej fullständigt saknar stolt-
het. Däråf en inflammation, hvori man förtäres,
omkommer.

*

Lifvet är en oresonlig historia, där ingen blir
så sönderklöst som den, som är naiv nog att fordra
— reson. Ett grand förryckthet! Annars blir du
vansinnig.

*

Baudelaire —: tigerhjärtats elegi.

*

O. Wilde —: filistern i dess högsta potens.
Därför också: filisterguden par excellence.

*

Tschandalas stridsmetod —: slår du Tschandala
i ansiktet, går han hem och skrifver en hyllnings-
dikt öfver dig.

*

Hemkänsla. Det finns stunder och tider i lifvet,
då man måste uppbesvärja sitt *hat*: för att öfver-
hufvud ha något att haka sig fast vid i tomheten.

*

För en människa af djupare art återstår kanske
sällan någon annan princip till lifsföring än denna:
att med alla till buds stående medel maskera sin

verkliga karaktär. Och för resten, behöfver han tröst — då trösta sig med det relativt säkra, att den hjärtslitande komedi som hela hans lif måste föreställa också äger en kraft att bränna ut hjärta och nerver på dubbelt så kort tid som vanligen åtgår för att göra kol på den nervlösa filistern. Detta är den ton, det ödsligt-tröstande hafsbrus, hvori en Poe's, en Lenaus, en Leopardis lif klingar ut! Och denna ton klingar ur forntidens skymning redan. Eller tag Homeros! Den som förstår konsten att höra — och ej bara läsa — mellan raderna, skall icke undgå att lägga märke till den symboliska tonen i den homeriska skildringen af Odysseus' sista vedervärdigheter. Den flämtande lifsgnistan under löf- och vindfallshögen på den stormpiskade hafsstranden — det dödströtta flämtet af den skeppsbrutnes hjärta, allt detta susar med en underton hvilken icke är att misstaga sig på —: »den blinde tiggaren» har säkerligen ej räddat sin själ för bättre köp än en Dante, Camoens, Almqvist eller Poe. Mänskligheten — äfven den helleniska — har i alla tider sympatiserat uteslutande med det medelmåttiga. Icke så mycket som hans namn, icke den fattigaste upplysning om hans lefnadsbana vårdade sig ju den grekiska »publiken» om att uppbevara åt eftervärlden.

*

Du befinner dig på en hopplös resa. Intet kan djupt intressera dig, men heller intet djupt smärta dig. Hur ofta är dig dödstanken en källa till friskaste vederkvickelse. Redan detta, att vara fri från dödsfruktan — hvad antikens människor så högt skattade — är en komensation som uppväger mycket. — Man kan verkligen ha förlorat hoppet utan att dock förlora modet.

*

När helvetet är fullkomligt, då upphör med ens allt bråk. Då blir man lugn. Det är endast dithärdan som är pinsam.

*

Man har ej hem i världen, förrän man mistat allt.

*

I den falska lusten, d. v. s. den vekliga, milda, bor en ängslan. Så ej i den starka. Begreppet förlust existerar ej i den. Endast därpå är den att känna.

*

Återstår intet annat, måste du till sist behålla kvar trösten af det ödsliga. Och den är en människovärdigare tröst än mången annan.

*

»Man skall inte vara så hård; man måste låta mjuka upp sig» — hörde jag en gång en person säga. Han hade apkäk och åsneöron och en stämma af just samma färg som en gummilöskrage.

*

På en märklig plats fann jag en mängd namn inristade i trädens bark, — som osmakligt folk brukar det.

Är du själf stort bättre! Lifvet är en sådan plats. Man mödar sig med att hugga in sitt namn. Så tydligt som möjligt; till tecken att man »varit där».

*

Bismarck, en man af smak och psykologi, beklagade att tyska folket gjort bieret i stället för brännvinet till sin nationaldryck. Ur detta missförhållande härledde han lejonparten af den tyska plattheten, plumpheten, försumpningen, osmakligheten. Dock gick han, Bismarck, med smörgåspaketet i fickan precis som de andra pölsetyskarna. (T. ex. när han i sin ungdom gick till bal — —)

Bieret, smörgåspaketet, själfmordskaffet —: den som vill skrifva tyskhetens psykologi har att orientera sig efter dessa trenne ordyrer.

*

Att Tyskland är en enda orgie af fulhet måste hvar människa af normalt skönhetssinne fatta. Hvar skulle mänsklighetens störste skönhetslärare ha födts, om ej här! Utan kristendomen ingen Nietzsche; men heller ej utan Tyskland. Endast ur denna miljö, endast ur så oerhörd osmak — osmaken själf — kunde sådant tvingas i höjden.

*

»En viss sinneslättja som kallades godhet» —: Ehrensvärds kallblodigt hvassa tolkning af tyskarnes »Gemüt».*

Hade E. haft olyckan att vistas i Tyskland lika länge som i Italien skulle troligen hans tanke om det svenska och nordisk mänsklighet ha stigit åtskilliga grader. Endast folk som inte kan skilja en padda från en fågel kan vara blinda för den nordiska rasens finare mänsklighet, jämförd med den tyska.

*

»Annan väg till seger gäfvos de odödliga aldrig åt mänskan än denna: förakta lifvet.» Hannibal till sina soldater.

* Ett praktord af Bakunin, den ryske revolutionären, rinner mig här i hågen: *niederträchtig mit Gemütlichkeit*.

Hannibals dröm i natten före uppbrottet till
tåget mot Italien är som ett symboliskt poem. —
Kasta ditt lif — för din tankes skull! Vänd dig ej om;
se icke draken och molnet i alla ting, och en skön-
hetsgestalt skall gå före dig alltid och leda dig
till ditt ödes fullkomning.

*

I det romerska: en vällustig vilja till det smärt-
fulla; instinktiv klarhet om att en människas
frälsning ligger endast i att anamma af hjärtat det
onda, bittra. I det sköna betona grekerna ett
element af bittert, austärt. För romaren är det
nästan identiskt med austärt. (De senare, helleni-
serade skalderna äro tvifvelsutan sämre källa än
Livius till kunskapen om romersk lifsuppfattning.)

*

Att elden brinner bäst i friska kölden och isiga
blåsten, det lärde sig omsider — det brinnande
hjärtat.

*

Det sköna är aldrig utan köld och stolthet.
Men det täcka blir i 99 fall af 100 taget för det

sköna. »Antikens kyla», »Platens stelhet», »Goethes egoism» — af sådant får man se hvar folk ha sitt ideal. Det täcka är — aptitligt.

Det sköna har en fysiologiskt lugnande, kraftspännande verkan. Det täcka medför oro, otillfredsställelse, otrygghet. Det sköna är *det enda säkra* i lifvet. Grundupplevelsen inför det sköna: ingen förlust kan drabba mig; intet ondt skada mig.

I skönhetsviljan innerst bor aningen att mänskosinnet förfogar öfver oupptäckta krafter; att upptäckter äro möjliga.

Det kristet sköna är täckhet. Det antikt sköna upphöjdhet. Hos Rafael fann Ehrensvärd »ett för mycket i ett slags godt».

Kristendomen slog ihjäl bäge- och lyrasymbolen, den hedniska bildningssymbolen. I stället för skönhets stolthet sattes skönhets trånad, sorg, ödmjukhet o. s. v. I stället för det bittermörkas, stormmörkets festivitet — tårefyllt »själfullhet» och jenseitserotomani. Medan antikens vemod var ett det tappras vemod — ty äfven det tappra är vemodigt —, skapar kristendomen det blöta och hysteriska vemodet.

*

Ehrensvärd utger sina i ungdomen författade skrifter först som 40-åring. Han hade då mognat mycket i de täcka borgerliga dygderna. Verklig upplevelse af antiken förutsätter nödvändigt ett lefvande hat till kristendomen. Så var det hos E. Ses af hans bref klart — det lilla som är tillgängligt —, men endast skymtvis och »deistiskt» nerkompromissadt i de tryckta skrifterna, där allt skylles på — klimatet. Den modern-kristna sedlighetssvindeln var honom grundligt främmande; och det så kalladt »sjuka» i antiken, som alla klassiska professorer och Rydbergstanter hycklat fasa för (och i hemlighet gått och slickat sig om fingrarne efter), är mycket långt ifrån att stämma honom till beskärmsel.

Den sköna entusiasmen höll inte ut. En jämn och stark andens låga hör ju enligt hans egen teori icke till den nordiska naturen. Medelåldern i en mans lif visar ju i allmänhet stark tendens till det husligas och borgerligas dygder. Och bildningsentusiasmen ligger nu en gång icke i de husliga kommoditeternas sfär. Det sköna är något rätt obekvämt. Det har den obekvämheden att upphöra just där det varma och komfortabla tar vid. I den husligt-kusliga Norden har det sällan trifts. Resignationen, den naturligaste af alla plantor »på detta lortklot» växte alltid frodigt i Norden. Den snärjer sig öfver en man, liksom en tjock svart mur-

gröna kan snärja sig om och äta ut det starkaste ekträdet.

*

En af de stora grunddisharmonierna hos dessa fatala existenser, som vigde sig åt förkunnelsen af ideal och idagenbringandet af skönhetsvärden, föddes regelbundet ur den fåfänga törsten efter en mänsklig lifsatmosfär utaf en deras egen något så när besläktad natur. Med bitter undran sågo de, huru, ju mer banan bar uppåt, desto obarmhärtigare växte isolationen; allt strängare, allt sträfvare hven i trasiga lifsklutar förvisningens, utstängdhetens, öfvergifvenhetens isiga nordan.

O, ni obotligt poesiförhösade! Hur otacksamt ha ni underskattat den mänskliga hänsynsfullheten! Som aldrig anade, att medan ni hjärtkrampkved i edra takkyffens rusk, satt rundt om ädlaste vänner, som med hjärtefin hänsynsfullhet hade sört för att intet skulle få rubba er fred; som af hänsynsfullhet varnat bättre människor för att umgås med er; af hänsynsfullhet skarpsinnigt illuminerat upp er karaktärs monstruositeter (eller vill ni neka till *dem!*); af hänsynsfullhet omgärdat er med den solidaste skyddande köldmur —, ni otacksvarta afskum!

*

Alla trådar klippte han af — den otacksamme!
En dag gick han så långt i ondska, att när han
mötte sin oegennyttigaste belackare på gatan, be-
svarade han icke hans hälsning. Han var född
med sten i hjärtat.

*

När en psykologiserande nolla tar under be-
traktande en *karaktär* — hvarmed jag inte just
menar hvad engelska moralister mena med ordet,
försummar han sällan, efter att ha genomgått an-
klagelsepunkterna (en karaktär är något som egent-
ligen har existensberättigande endast med hänsyn
till sin brukbarhet vid populär-ethiska målskjut-
ningsöfningar), att duka upp följande gamla prakt-
hönskort, som aldrig förfelar sin verkan på hönshjär-
nor: »Han hör till dem som aldrig glömma en
förolämpning». — Ah, ni förtjusande aristokratisk-
ethiska karaktärer! Hur måste ej inför er en fattig
syndig hatfull misanthropisk plebej känna hela vid-
den af sin krankhet, känna det outplånliga galér-
slafskorset bränna i sin panna!

*

Hvarför bråka, hvarför pinas i oro och ångest, när allt ändå är så ihåligt, tvifvelfullt, söndrigt och bristande i detta lifvet — — Ack! Äfven den öfvertygade hopplöshetens ro är ju oss nekad. Fanns väl någonsin i något mänskolif en sådan frid? Hvari bestod pessimismens frid för Schopenhauer! Utan sin beständiga starka sträfvan, som ju redan den ensam vederlägger hans system, skulle han aldrig vunnit »lugn».

*

»Lifvets allvar!» som motsats till barndomen. — Hvad är detta »allvar» oftast annat än den misslyckade maskeringen af jämmerlig förfuskning, fulhet, värdelöshet, frånvaron af allt hvad sannt lif heter. En parodi på allt hvad allvar är. Barndomens vackra hemlighetsfullt meningsfulla allvar! Mot sådant vågar man ställa upp de vuxnes lumpna kif och kabaler, deras cyniska ringaktning af allt heligt skönt och djupt.

Ett barn med sitt lektyg är en högst allvarlig företeelse, som väl förmår att sätta själens meditativa krafter i svingning; men den välklädda blomstrande gentlemannen, som trippar fram på gatan med blicken spelande af detta halft försynta, halft spefulla, tolerant humant-liberalt-gemytligtintelligenta

uttryck, hvarmed han önskar signalisera sig för de samtida som kvalitetsperson och kulturmedveten — kommer en visserligen att tänka på allt annat än lifvets meningsfullhet.

*

Sen många år tillbaka ser jag en dag i medio af februari ett par måsar — Fan vet hvar de kommer från — komma seglande på gratiösa vingar och slå ner bland de gråa fula Spree-Berlinänderna. Och de fula änderna se dubbelt dumma och tschandalaaktiga ut. Den synen gläder mig, jag tänker på vårdagar i Hamburg och Köpenhamn. Och den synen kommer för mig stundom, när jag ser en hög, klarhyig nordbo bana sig sin väg fram mellan Friedrichstrasses beskäftiga gallisk-judisk-vendiska paddor med det råttsvanstäcka intelligensleendet i i sina dofva tschandalaansikten.

*

Obundenhet är trånghet. Bundenhet gränslöshet.

*

En god bok doftar. Man tänker på de kostligaste njutningsmedel — mocka och havanna.

*

Den som lifvet alltid gaf grus i tänderna, han var väl en dålig människa — procul dubio! Men om de »goda» mänskorna visste hvad det vill säga att ha ett ondt hjärta . . .

*

Parasiterna först! Originalen om hundra år.

*

Lifvet binder ingen; man kan gå när man vill. Detta är det obestridligt älskvärda. Och det binder.

*

En härlig konstnär, ja visst! Men, men . . . hans karaktär?

Ja tänk så förbannadt synd i alla fall, att man inte kan sätta ekträd i fönsterpottor.

*

Tschandala är icke att undgå. Spottar du honom i ansiktet, går han hem och skrifer en hyllningsdikt öfver dig och utger dina dikter på främmande språk.

*

Det oaptitliga hos tysken består vanligen i ett för mycket af hemtreflighet, ett för litet af gråce i det sinnliga, för litet af flamma i anden.

*

Lifvets finaste lockelse ansågo några vara detta: vinna aktning hos sällsynta människor. Med andra ord: det enda man kan verkligen intressera sig för är sådant som, så att säga, icke finnes.

*

Finkänslighet i verklig mening predestinerar en människa till förföljelse, förakt, afskyddhet. Den är lika djupt impopulär, lika djupt ointressant som den verkliga starka melankolien. Det slags »finkänslighet» som af världen uppskattas, gillas och skänkes de bedröfliga epiteten »förnäm», »aristokratisk», är en finkänslig *svag-känslighet*.

*

Den profunda dumheten i fråga om värderingen af det manligt och det kvinnligt vackra —: blott bildhuggaren äger makten att lysa ned i denna afgrund. Och en bildhuggare födes lika sällan som en filosof.

Den moderna konstens »människoskildring» kunde komma en sten att skratta.

*

Den moderna skönhetsförkunnelsen: antingen spiritualistisk eller frivol-filiströs. Vällustighet är nästan alltid upplösthed, joller, filistergemytlighet. Men det hårda och det vällustiga låta förena sig.

*

En människa: konvention, klenmodighet, indolens. Må ditt hjärta blifva brinnande inom dig af höga begär.

*

Skriftställer och *stil*. Hvad hjälper det att en rad lyser, där tusen pladdra.

*

Den som var längre i smärtan än de fleste —
i glädjen ännu mycket längre.

*

Endast skönhetsupptäckt gör den dödstone anden
sväfvande.

*

Heroism är ej detsamma som våldsam-utom-
ordentlig kraftutveckling. Det är en lätthet —
betingad af tyngd. Det i vanlig mening lätta är
det heroiskas motsats.

*

Att i det yttre lifvet söka det veka är redan en
betänkelig sak. Men att söka det äfven i det and-
liga kan vara att stiga rakt upp ibland törnena.
Sök det hårda; bättre väg fann du aldrig.

*

För den bättre människan gäller i grunden en-
dast dessa begge alternativ: berget eller kärret.
Är du icke där uppe, är du förlorad. Lyfta lifvet
med sig dit upp . . . Ty landsvägen är blott för
de lätta, armodiga. Hur många rika människor
som gått under därför att de ej velat se detta.

*

Ett lif —: den trädlösa ön i hafvets stormar.
Spillror, nakna klippan.

*

Eros — upprättande; Eros — förlamande. Själens vingar bestänker han med daggiga dofter — och tanken sänker sin flykt.

*

Själens förvirring är allt lidandes väsen. Man kan »lida» med klar själ; men detta är något annat. Hur längtar man till detta i förvirringen! Minnet af lifvets vackraste ögonblick blir till mystisk, oerhörd sveda. Att icke värda sig om sin själs klarhet — häri tycks »syndens» väsen ligga.

*

Vill du göra ditt lif till ett sagolikt äfventyr — eftertänk det sköna. Ditt bröst kan blifva lätt som en guds.

*

Pindaros är sparsam med rosorna. Men ej med de vinterliga — de, hvars doft frusar om skulderna af Boreas' söner. Den gamla nordiska poesien likaså —: rosor, mörka som en stormande

köldkväll. Ty elden brinner bäst i friska kolden.
Därom vet bäst — det brinnande hjärtat.

*

Vägen till lugn går endast genom stormen af
vilja.

Att veta det sköna är intet annat än vilja det
sköna. Det är dig beviljadt — såsom viljande —
att alltid vara omgifven af det gudomliga.

*

Det adliga i smärtan förkunnades aldrig klarare
än i den grekiska konsten. Seger genom adligt
sinnelag — dess förkunnelse in summa. Det tapp-
ras vemod.

*

»Honytongued muses» — Nej, det bästa har en
helt annan stämning. Rosendoft är bra. Men haf-
vets vårstorm —

*

Vägen till skönheten blef ofta vägen till dår-
huset. — Det sköna är ej sorg. Det är det stolt-
aste och äfventyrligaste af allt.

*

Hans lif var för rätt, för hårdt, för armodigt, för kärlekslöst för att kunna blifva till hvad det bort. Det var så, men hvad annat hade han att förebrå sig än just detta. Han ursäktade sig med förhållandenas bitterhet, — och visste dock innerst, att ingen annan än han själf kunde skapat honom den riktiga lifsatmosfären för hans tanke.

*

Hvardagens gråkalla, frusna förbittring — det finns en eldighet att afvinna äfven den!

*

Vet att du alltid befinner dig på arenan. Därmed är all »tomhet» förjagad ur tillvaron.

*

Kraften förtär sin bärare, om han ej vågar tro den.

*

Antikens tapperhet återföddes sublimerad i män som Spinoza, Lessing, Goethe, Lassalle, Nietzsche. Därmed kristendomen öfverflödig.

*

Det fanns i det helleniska en art af kraftens och behagets förbund: en psykologisk hemlighet att återupptäcka. Behagets monumentalitet.

*

I naturen finns det färgtoner, hvilka kunna utgöra en vägvisare för tanken. Pindariskt behags monumentalitet tänker jag mig bäst i ljuset af mörkblått vårstormande nordiskt haf.

Aldrig fanns en vår med så bister luft som den klassiska skönhetsvåren. Det nordiskt (eller modernt) sköna står vanligen i det kvalmigt-varmas tecken.

*

Den moderna känslöförbildningens, den pinade subjektivismens seger —: Kleist-tragedien. Han är en *ambitieux féminin*. Han vill ha — sympati.

*

Hur vinner man tron, det starkaste i lifvet? Endast genom trohet.

*

Kompromissen med »hjärtat» — är det den som bedrager oss på lifvet, aftrubbar vår syn, gör oss blinda för tillvarons skatter?

*

Hvarje moment af tillvaron måste mötas med svärd eller — mistas.

*

Af förlust styrks — trots.

*

Hafvet är vredgadt, glädtigt eller sorgset — allt på ett högtidligt sätt. Af hafvet är allt att lära.

*

Vauvenargues afvisar all kvietistisk-sentimental bedöfning, men på ett ej fullt decideradt sätt. Hans resultat otillfredsställande, men utefter den linje han betecknar äro upptäckter att göra.

*

Hvilka samvetsqual skulle tortera dig, om du vore »lycklig»!

*

En människa var i din närhet, som kom hela din natur att klinga i ljuf smärta.

Förbi.

Men ännu denna kväll — lång, lång tid sedan detta — brast klangen upp igen i din själ med våldsamt smärta.

Hur dåraktigt, föraktligt, detta kval! Finns det människor som äro värda att vinna — är det då ej sådana som äro *öfver* hela denna känslösfär, hvilken du nu så smärtsamt störtades tillbaka i?

*

Rancune — dåraktig. Antingen är du en afundsvärd, eller är du en nolla.

*

Kanske vanns det högsta med fromhet. Fromhet, på stark bildningsgrund bevarar för hätskt, skorrande. Den högsta kulturen hos Goethe, Schiller, Kant, Hölderlin är fromhet. Schopenhauer blir omanligt emfatisk ständigt, är mindre manlig än — Schiller.

*

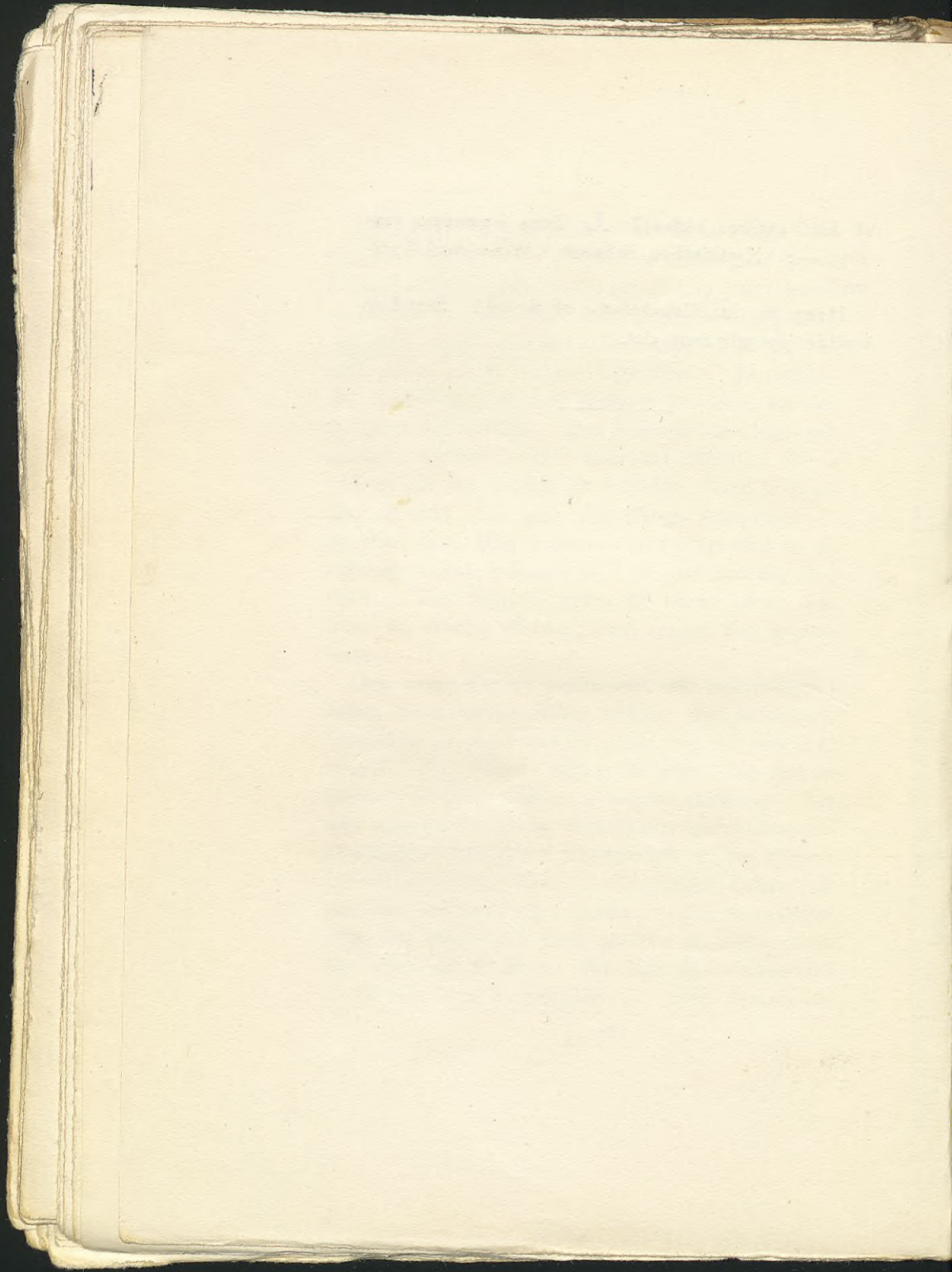
Under flerårig vistelse i den tyska rikshufvudstaden har jag (af naturen begåfvad med just den sortens aristokratisk-ethiska karaktär, hvilken enligt klassiska och moderna sakkunniges utlåtanden är kardinalvilkoret för etablerandet af vänskapsförbindelser i den högre stilen) förvärfvat två vänner mer än i hemlandet. Den ene står i Altes Museum, den andre någon annanstans.

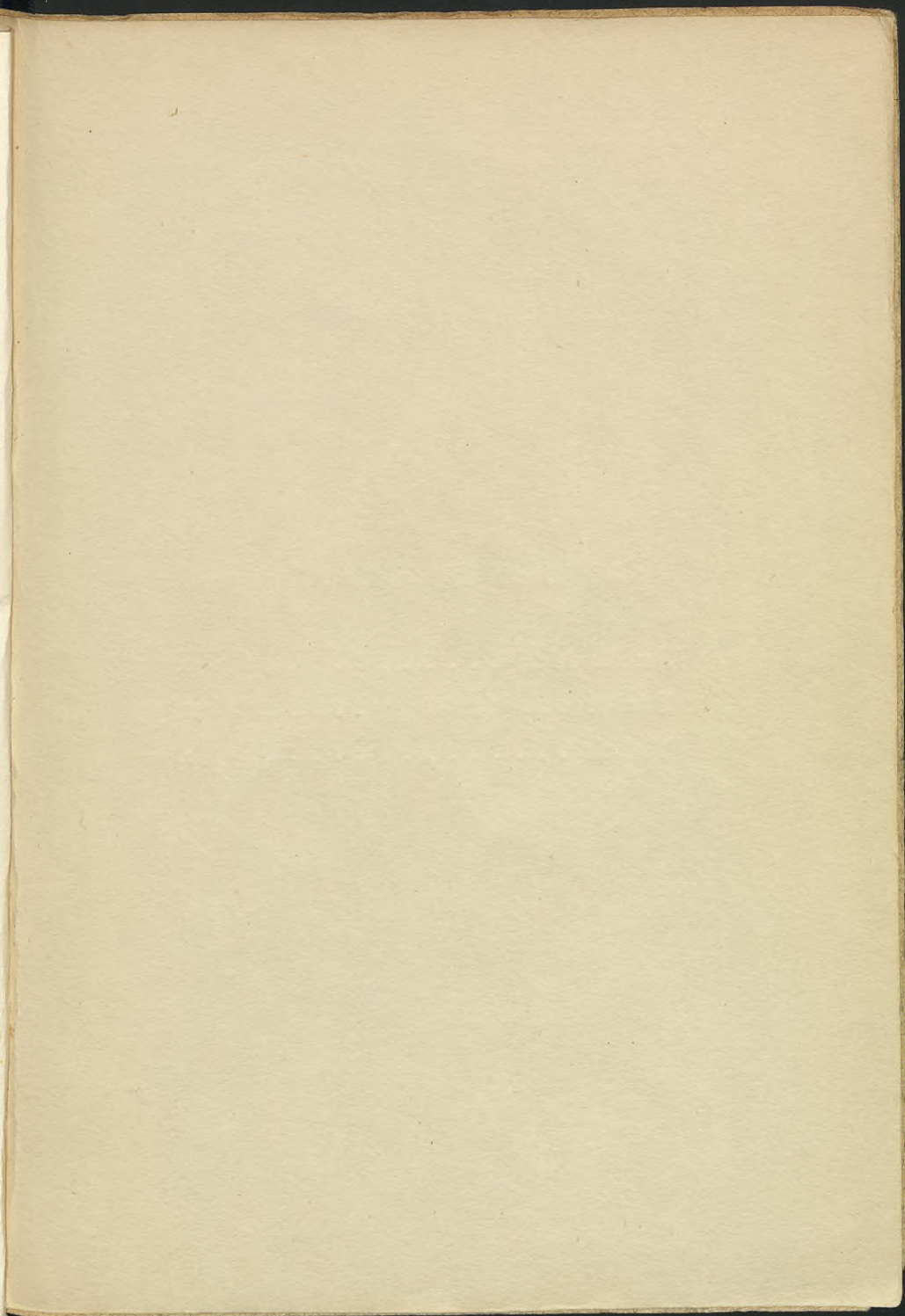
Ett besök i Altes Museum är annars ägnadt att försätta sinnet i ett tillstånd af fridfullaste besvikenhet. En grekisk ynglingsprofil från 5:te århundradet har en stor ton. En klarhet, vemodig öfver sig själf, likväl kraftfull i sitt djup, en skönhet af helt annan art än modern »själfullhet». Det höjande, befriande i grekisk skulptur är detta, att den är *öfver* det själfulla. Den moderna är i bästa fall själfull; vanligen är den *under* det själfulla. Detta hufvud går jag stundom att betrakta. Hvad är ej att lära af det! Det goda och riktiga tänkesättet — hvarken mer eller mindre. Uttrycket däri är en människas, som befinner sig i en jämn, stadig färd framåt. Det finns ej gräns för denna blick; dess bana är oändlig skönhet; dess vemod det tappas vemod.

Den andre har en psyke som står bokstafligen i luften kring honom, öfver honom. En skön svart Hadeston vid hans skuldra. Jag tror att någon af Novalis' eller Kleists vänner ha någon dag sett en genius vid deras skuldra af samma skälfning. Det ofta upprepade, aldrig fullt förklarliga skådespelet af själsprocesser, hvori rikedom blir till det djupast armodsbbringande, hälsa till förstörelse, balsam till gift, har upprepat sig i denne. — Att kunna veta vilja det starka och dock gå från sin lycka, hvilken mörk sak är detta. Heroiskt, som omkommer af vekhet, detta är modernt . . . Eller fanns ock-

så hos antiken sådant? Är detta legendens mening —: Hyakinthos, fallande i leken med Apollon?

Hvem är den älskvärdaste af de två? Stundom trodde jag mig veta det.

Af *Vilhelm Ekelund* har förlaget förut
utgifvit:

Antikt Ideal	Kr. 2: 25
Böcker och Vandringar	» 2: 75
Vårbris	» 1: —

6000100927

Göteborgs universitetsbibliotek

